

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ,
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*«Η συμβολή του επαγγέλματος του ξεναγού στη
διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς»*

Φοιτήτρια: Μείμαριδη Χριστίνα

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Αλεξοπούλου Αικατερίνη

ΠΥΡΓΟΣ-2017

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στην επιβλέπουσα καθηγήτρια Αλεξοπούλου Αικατερίνη για την πολύτιμη βοήθειά της και τον πολύτιμο χρόνο που διέθεσε για την περάτωση της παρούσας εργασίας. Οι σημαντικές υποδείξεις και συμβουλές της, με κατεύθυναν σε ένα σωστό τρόπο σκέψης και μου προσέφεραν σημαντικά εφόδια για τη μετέπειτα ζωή μου. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω και την οικογένειά μου που σε όλο αυτό το διάστημα των σπουδών μου ήταν δίπλα μου και με στήριζαν εξ ολοκλήρου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στόχος στην παρούσα εργασία είναι η ανάδειξη της συμβολής του ξεναγού στη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς ενός τόπου, κάνοντας παράλληλα αναφορά στο ιστορικό πλαίσιο του επαγγέλματος και στην επιρροή του στο τουριστικό και οικονομικό τομέα. Ακόμη, θα γίνει λόγος, τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο στη μελέτη περίπτωσης της Αρχαίας Αγοράς της Αθήνας, για τις νέες σύγχρονες μεθόδους που βρίσκονται στην ευχέρεια των ξεναγών με σκοπό να ενισχύσουν και να βελτιώσουν το έργο τους.

ABSTRACT

The aim of the present work is to highlight the contribution of the tourist guide in the management of the cultural heritage. Moreover we will make references to the historical background of the profession and its influence in the tourist and economic sector. Furthermore, both the theoretical and practical aspects of the new modern methods available to the tour guides will be discussed here in order to show how they enhance and improve a guided tour. To do so we will use as an example the Ancient Agora of Athens as a case study.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΚΕΦ. 1: ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΤΟΥ ΞΕΝΑΓΟΥ	7
1.1. Αρχές της «Χάρτας» του πολιτιστικού τουρισμού	11 <u>1</u>
ΚΕΦ.2: ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ	15 <u>5</u>
2.1. Ξενάγηση και τουριστική βιομηχανία.....	17
2.2. Ο παιδαγωγικός χαρακτήρας της ξενάγησης	21
ΚΕΦ. 3: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΑΡΧΑΙΑ ΑΓΟΡΑ.....	30
3.1. Ερωτηματολόγιο	42
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	48
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	50
Αρθρογραφία –Διαδίκτυο	50

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία εκπονείται στο πλαίσιο της πτυχιακής εργασίας και έχει ως τίτλο της τη *Συμβολή του επαγγέλματος του ξεναγού στη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς*. Είναι δεδομένο ότι το επάγγελμα του ξεναγού είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τον τουρισμό που ως κοινωνικό και οικονομικό φαινόμενο συμβάλλει με τη σειρά του σε πλείστους και ποικίλους τομείς ενός κράτους, όπως είναι η οικονομία, ο πολιτισμός και ευρύτερα η κοινωνία. Επιπλέον, είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι ο τουρισμός ειδικά τα τελευταία χρόνια λόγω της διαρκούς αυξανόμενης πορείας του, δύναται να θεωρηθεί ως η μεγαλύτερη βιομηχανία παγκοσμίως.

Η ανάλυση του θέματος σχετικά με τη σύνδεση του ξεναγού με τον τομέα του πολιτισμού θα πραγματοποιηθεί σε τρία κεφάλαια, όπου στο καθένα θα υπάρχουν και υποκατηγορίες. Στο πρώτο κεφάλαιο θα αναφερθούμε ειδικότερα στο τι ορίζεται ως επάγγελμα του ξεναγού, στο πως κάποιος μπορεί να αποκτήσει αυτή την ιδιότητα ενώ θα εστιάσουμε ιδιαίτερα και στη Χάρτα του Πολιτιστικού Τουρισμού που φαίνεται να αποτελεί μια πράξη-τομή για την πορεία τόσο των πρακτικών που θα υιοθετήσει ο τουρισμός όσο και για τα επαγγέλματα που συνδέονται με αυτόν όπως είναι του ξεναγού, που μας απασχολεί στην παρούσα μελέτη.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, θα παρουσιάσουμε την ιστορική πλευρά του επαγγέλματος των ξεναγών καταλήγοντας στην υπάρχουσα κατάσταση. Επιπρόσθετα, θα αναφέρουμε ενδεικτικούς τρόπους για το πως η ξενάγηση δύναται να αναβαθμίσει την οικονομία μιας χώρας, αλλά και πώς συμβάλλει σε αυτό ο παιδαγωγικός χαρακτήρας του επαγγέλματος και των ατόμων που το ασκούν σε συνεργασία με τα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα που θέτουν την ξενάγηση σε ένα άλλο επίπεδο οργάνωσης και πραγμάτωσης.

Στο τρίτο κεφάλαιο, σκοπός μας είναι να εστιάσουμε σε μια συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης πολιτιστικής κληρονομιάς εγκεκριμένη από την UNESCO, που εν προκειμένω επιλέγουμε να εξετάσουμε την Αρχαία Αγορά στην Αθήνα. Ολοκληρώνοντας, στο τελευταίο κεφάλαιο θα γίνει μια συνολική κριτική αποτίμηση των όσων προαναφέρθηκαν, ενώ στις τελευταίες σελίδες ο αναγνώστης θα έχει τη

δυνατότητα να ανατρέξει και να ενημερωθεί για τη βιβλιογραφία, αρθρογραφία και τους διαδικτυακούς τόπους που αξιοποιήθηκαν προκειμένου να συνταχθεί η παρούσα πραγματεία.

ΚΕΦ. 1: ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΤΟΥ ΞΕΝΑΓΟΥ

Ο ξεναγός ως επάγγελμα αποτελεί την κορωνίδα των υπηρεσιών της τουριστικής βιομηχανίας που διατίθενται προς τους ξένους και εγχώριους επισκέπτες μιας περιοχής. Ειδικότερα, οι πολιτιστικές πηγές που παρέχουν τα κριτήρια για την ανάπτυξη του τουρισμού είναι τα φυσικά τοπία, ιστορικά ή πολιτισμικά μνημεία, έργα της ανθρώπινης δραστηριότητας. Λειτουργούν ως εκθεσιακό περιεχόμενο μιας ξενάγησης καλύπτοντας τις τουριστικές ανάγκες και δημιουργώντας παράλληλα τουριστικές διαδρομές ή θέρετρα κτλ.¹ Από νομικής πλευράς στην Ελλάδα ως ξεναγός ή εξηγητής θεωρείται βάσει του Ν. 710/1977 «εκείνος ο οποίος συνοδεύει ημεδαπούς ή αλλοδαπούς επισκέπτες της χώρας, καθοδηγώντας τους και υποδεικνύοντας τα αξιοθέατα του τόπου, αρχαία ή ιστορικά μνημεία, καλλιτεχνικά έργα κ.α. επεξηγώντας τη σημασία τους και συνδέοντάς τα με τη χρονική στιγμή της ιστορίας που δημιουργήθηκαν»².

Για να μπορέσει κάποιος να αποκτήσει την ιδιότητα του ξεναγού στην Ελλάδα θα πρέπει να φοιτήσει ή να καταρτιστεί από αντίστοιχες σχολές ή σεμινάρια και να λάβει έπειτα την άδεια ασκήσεως επαγγέλματος από τον Ε.Ο.Τ. Ακόμα, θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από διακριτικότητα έτσι ώστε όταν παρουσιάζει τα εκθέματα να εξυψώνει τον εκάστοτε πολιτισμό με αντικειμενικό τρόπο, αποφεύγοντας τα σημεία εθνικισμού. Επίσης, ένας ξεναγός θα πρέπει να είναι κοινωνικός και αρκετά περιγραφικός. Πέραν αυτού, όμως, θα πρέπει να είναι άριστος γνώστης μίας τουλάχιστον ξένης γλώσσας, προκειμένου να μπορεί να συνεννοηθεί με ξένους αλλόγλωσσους επισκέπτες και να απαντήσει σε τυχόν ερωτήσεις τους. Επιπλέον, για έναν ξεναγό προαπαιτείται η γνώση της ιστορίας, των παραδόσεων, των τεχνών και γενικότερα όλων αυτών των κοινωνικών δομών που απαρτίζουν τη χώρα στη οποία δραστηριοποιείται επαγγελματικά.

¹ «Law on tourism», διαθέσιμο στο:

https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/vnm_e/WTACCVNM43_LEG_12.pdf ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 02-02-2017.

² «Ν.710/1977 : Περί Ξεναγών» διαθέσιμο στο: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-tourismos/n-710-1977.html> ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 02-02-2017.

Στα αγγλικά ο ξεναγός ως όρος αποδίδεται με δύο λέξεις ως tourist guide ή εν συντομία tour guide, δηλώνοντας στην πραγματικότητα εκείνον που (καθ)οδηγεί την ομάδα των επισκεπτών. Αξίζει να σημειώσουμε πως στην αγγλική γλώσσα η λέξη guide, σύμφωνα με το λεξικό της Οξφόρδης, αποδίδει τη διττή σημασία και τον ρόλο του ξεναγού, μιας και περιλαμβάνει τις έννοιες του μέντορα και του ανιχνευτή (pathfinder). Ο πρώτος υποδηλώνει το ρόλο του συμβούλου, εκείνου που οδηγεί τον άλλο σε πνευματικό επίπεδο, ενώ ο δεύτερος είναι εκείνος που, αν και χωρίς κάποια ειδική εκπαίδευση, κατέχει την τοπική γνώση του περιβάλλοντος χώρου. Για την καλύτερη κατανόηση των παραπάνω, μπορούμε να υποστηρίξουμε πως για το ρόλο του μέντορα ένα εύστοχο παράδειγμα θα ήταν ο γκουρού, ο πνευματικός δηλαδή οδηγός των ημερών μας, ενώ για τον ανιχνευτή μπορούμε να αξιοποιήσουμε τους οδηγούς-ξεναγούς που συνοδεύουν τους ταξιδευτές (περιηγητές) στις περιπλανήσεις στα βουνά και τις δύσβατες οροσειρές ανά τον κόσμο, όπως είναι οι Άνδεις.³

Οι δύο αυτοί υπο-ρόλοι (sub-roles⁴) του ξεναγού εκφράζουν την κοινωνική, επικοινωνιακή και διαδραστική σχέση που αυτός αναπτύσσει με τους ταξιδευτές – επισκέπτες. Για να δημιουργηθεί, άλλωστε, η σχέση της ξενάγησης απαιτούνται τρία μέρη: ο ξεναγός, οι τουρίστες και το περιβάλλον, τα οποία καλούνται να αλληλεπιδράσουν στο ίδιο σημείο κατά τον ίδιο χώρο και χρόνο.⁵

Στο σημείο αυτό να αναφερθεί παρενθετικά ότι τα τελευταία χρόνια θίγεται ιδιαίτερα το ζήτημα της ελευθερίας κίνησης των επαγγελματιών ξεναγών ή αντίστοιχων συνοδών των τουριστικών γκρουπ από μια χώρα σε μια άλλη. Διαφορετικά ειπωμένο, εκείνο που στην πραγματικότητα θίγεται είναι το κατά πόσο είναι θεμιτή η ελεύθερη παροχή των υπηρεσιών των ξεναγών σε χώρες ή περιοχές οι

³ Cohen Eric, *The tourist guide – The origins, structure and dynamics of a role*, Annals of Tourism Research, pp. 6-10, διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/223612611_The_tourist_guide_The_origins_structure_and_dynamics_of_a_role ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 02-02-2017.

⁴ Ο όρος εισάγεται από τον Holloway το 1981 και καλείται να δηλώσει όλες εκείνες τις αρμοδιότητες που ενέχει το επάγγελμα του ξεναγού, από την αρχηγία (leader) ενός γκρουπ έως τη λειτουργία του μεσάζοντα (mediator).

⁵ Rbotić Branislav, *Tourism guides in contemporary tourism*, International conference on tourism and environment Serajevo, March 4-5 2010, διαθέσιμο στο: <http://www.belgradetours.com/THE%20ROLE%20OF%20THE%20TOURIST%20GUIDE%20IN.pdf> ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 05-02-2017.

οποίες είναι διαφορετικές της χώρας κατοικίας και ειδικεύσής τους⁶, καθώς απαραίτητο στοιχείο για τον καλό επαγγελματία είναι η άριστη γνώση της ιστορίας και λοιπών στοιχείων των περιοχών που καλείται να παρουσιάσει.

Επιστρέφοντας, να αναφέρουμε ότι το παραπάνω νομικό πλαίσιο (Ν. 710/1977) υπεβλήθη κατά την ένταξη της χώρας μας στην ΕΟΚ και εξής σε διάφορες τροποποιήσεις, ώστε να λειτουργεί σύμφωνα πια με τις επιταγές του κοινοτικού και ευρωπαϊκού δικαίου. Ενδεικτικά, να αναφέρουμε τον πρόσφατο Ν. 3766/2009 όπου ορίζεται ότι ως ξεναγός δύναται να εργαστεί τόσο ο Έλληνας υπήκοος κάτοχος διπλώματος του Οργανισμού Τουριστικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΟΤΕΚ) όσο και εκείνος κάποιου άλλου κράτους - μέλους που διαθέτει αντίστοιχο πιστοποιημένο δίπλωμα ή μεταπτυχιακή πιστοποίηση σε συνδυασμό με την επαρκή γνώση της ελληνικής γλώσσας.⁷

Επιπρόσθετα, στο νόμο αυτό τονίζεται και η ανάγκη για πρακτική εκπαίδευση των ξεναγών η οποία αποσκοπεί τόσο στην επίτευξη της εξειδίκευσης των επαγγελματιών όσο και στην εξασφάλιση της ποιοτικής προβολής της πολιτισμικής μας κληρονομιάς στους επισκέπτες της. Είναι χαρακτηριστικό, άλλωστε, πως χάρη στις νέες τεχνολογίες και τις σύγχρονες απόψεις περί προσέγγισης των μνημείων προωθείται παράλληλα με τη γνωστική επάρκεια και η βιωματική εμπειρία και διήγηση.

Όσο περνάει ο καιρός το επάγγελμα του ξεναγού βρίσκει ολοένα και περισσότερο πρόσφορο έδαφος καθώς η αύξηση των ταξιδιών είναι γεγονός. Σύμφωνα, μάλιστα, με το Σωματείο Διπλωματούχων Ξεναγών στη χώρα μας ο αριθμός των ξεναγών ανέρχεται σήμερα περίπου στα χίλια μέλη ενώ οι περισσότεροι από τους μισούς είναι απόφοιτοι ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.⁸ Το Σωματείο είχε συσταθεί το 1957 και πριν αλλάξει όνομα (1962), λεγόταν Σύλλογος Ελλήνων Επαγγελματιών Ξεναγών.

Συνοψίζοντας, οι υπηρεσίες που συνδέονται με το επάγγελμα του ξεναγού αφορούν στην προβολή και στην περιγραφή της πολιτισμικής κληρονομιάς ενός τόπου

⁶ Μυλωνόπουλος Δημήτριος, «Η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών στον τομέα της ξενάγησης», διαθέσιμο στο: <http://www.academia.edu> ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 02-02-2017.

⁷ Ο.π.

⁸ «Σωματείο Διπλωματούχων Ξεναγών», διαθέσιμο στο: <http://www.tourist-guides.gr/el.aspx> ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 08-02-2017.

καθιστώντας έτσι στην ουσία τον ξεναγό ως cultural bridge⁹, δηλαδή μια πολιτισμική γέφυρα μεταξύ των αντικειμένων πολιτισμού μιας χώρας και των επισκεπτών της.

⁹ McDonell Ian, *The role of the tour guide in transferring cultural understanding*, School of Leisure, Sport and Tourism, p., 6. ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 12-02-2017.

1.1. Αρχές της «Χάρτας» του πολιτιστικού τουρισμού

Οι αλλαγές στην οικονομία και κατ' επέκταση στην κοινωνία και στους όρους λειτουργίας μιας χώρας ανά χρονικές περιόδους δε θα μπορούσαν να αφήσουν ανεπηρέαστο τον τομέα του τουρισμού. Ο τελευταίος στις μέρες μας χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα από την λεγόμενη εποχικότητα μιας και ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες των εργαζομένων. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελούν οι χώρες της Μεσογείου, όπου εντονότερη κίνηση τουριστών παρατηρείται τους καλοκαιρινούς μήνες. Επίσης, σημαντικό βάρος έχει δοθεί στον πολιτιστικό τουρισμό, ο οποίος από το 1997 και έπειτα έχει αναγνωριστεί ως ένας από τους σημαντικότερους τομείς της παγκόσμιας τουριστικής βιομηχανίας και πιο συγκεκριμένα του εναλλακτικού τουρισμού. Σε αυτόν περιλαμβάνονται πέρα από τα φυσικά πολιτισμικά αξιοθέατα και οι προφορικές μαρτυρίες και παραδόσεις ενός τόπου, όπως είναι οι μύθοι και οι παραδοσιακές γιορτές.

Για την προστασία, λοιπόν, και την οριοθέτηση της εκμετάλλευσης των τουριστικών πηγών μια περιοχής αλλά και της ορθής διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς το 1976 προτείνεται από το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών (ICOMOS) η Χάρτα του Πολιτιστικού Τουρισμού, που υπογράφεται την ίδια χρονιά στις Βρυξέλλες από 17 διεθνείς οργανισμούς. Η αρχική Χάρτα οριοθετούσε τον πολιτιστικό τουρισμό σαν μια εναλλακτική μορφή τουρισμού προοριζόμενη όχι μόνον για την ανακάλυψη μνημείων, συνόλων, τοποθεσιών, αλλά και για τη διατήρηση και προστασία τους.

Στη συνέχεια, βάσει της αναθεωρημένης Χάρτας που επικυρώθηκε στο Μεξικό στις 8 Οκτωβρίου 1999 στη Γενική Συνέλευση του ICOMOS, ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί παράγοντα γνώσης και κοινωνικής ανάπτυξης, που θα πρέπει, όμως, να αναπτύσσεται στα πλαίσια της φέρουσας ικανότητας, των ευαίσθητων τόπων πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, ώστε να μην εξελιχθεί σε παράγοντα αρνητικών πιέσεων, ιδιαίτερα όταν η υποδομή των τόπων αυτών είναι περιορισμένη ή

ανεπαρκής.¹⁰ Πιο συγκεκριμένα, αναφερόμαστε πια σε δράσεις οι οποίες έχουν ως πρωταρχικό σκοπό να προστατεύουν αυτά τα μνημεία και στη συνέχεια να τα προάγουν.

Καίριος στόχος της Χάρτας Πολιτιστικού Τουρισμού, που φανερώνει και τις αρχές του ρόλου και του επαγγέλματος του ξεναγού, κατά τη γνώμη μας είναι ο εξής: «να διευκολύνει και να ενθαρρύνει το διάλογο, μεταξύ των συμφερόντων της πλευράς διατήρησης και των παραγόντων της τουριστικής βιομηχανίας, σχετικά με τη σημασία και την εύθραυστη φύση των τόπων με πολιτιστική κληρονομιά, των συλλογών και των ζωντανών παραδόσεων, συμπεριλαμβανομένης και της ανάγκης επίτευξης ενός βιώσιμου μέλλοντος για τα στοιχεία αυτά.»¹¹ Με άλλα λόγια, οφείλουν να διασφαλιστούν από τα εμπλεκόμενα μέρη οι όροι έκθεσης της κληρονομιάς του κάθε τόπου χωρίς να προσβάλλεται ο οικουμενικός χαρακτήρας της, μιας και αποτελεί τελικά κομμάτι της συλλογικής ανθρώπινης ιστορίας. Επιπλέον, η Χάρτα υποστηρίζει πρωτοβουλίες του ICOMOS που ως στόχο έχουν την διασφάλιση και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Σε ό,τι αφορά τις βασικές αρχές της Χάρτας του πολιτιστικού τουρισμού αυτές είναι έξι, αν και θα πρέπει να σημειωθεί ότι στην καθεμία από αυτές υπάρχουν και περαιτέρω υποκατηγορίες. Παρακάτω θα παρατεθούν αυτούσιες οι βασικές αρχές όπως αυτές ορίστηκαν στο Μεξικό το 1999.

Αρχή 1^η: «Εφόσον ο εσωτερικός και διεθνής τουρισμός βρίσκονται μεταξύ των κύριων φορέων πολιτιστικών ανταλλαγών, η διατήρηση θα πρέπει να παρέχει, στα μέλη της τοπικής κοινότητας αλλά και στους επισκέπτες, ευκαιρίες, που αποτελούν αντικείμενο υπεύθυνης και αποτελεσματικής διαχείρισης, για μια άμεση γνωριμία και κατανόηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του πολιτισμού της κοινότητας αυτής». Η πολιτιστική κληρονομιά άλλωστε φανερώνει την ιστορική πορεία ενός τόπου,

¹⁰ «Πολιτιστικός Τουρισμός», διαθέσιμο στο: <http://www.real.gr/DefaultArthro.aspx?page=arthro&id=243615&catID=3> ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 13-02-2017.

¹¹ «Γενικές Αρχές της Χάρτας», διαθέσιμο στο: http://www.icomos.org/charters/tourism_greek.pdf ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 14-02-2017.

Αρχή 2^η: «Η σχέση μεταξύ των Πολιτιστικών Τόπων και του Τουρισμού είναι δυναμική και μπορεί να εμπεριέχει συγκρουόμενες αξίες. Η διαχείριση της σχέσης αυτής θα πρέπει εξασφαλίζει την βιωσιμότητα τους για τις παρούσες και μέλλουσες γενιές». Επομένως, βασική αρχή είναι η διατήρηση αυτών των πολιτιστικών ποικιλομορφιών διότι μόνο έτσι παραμένει ακόμα ζωντανός και δύναται να μεταδοθεί.

Αρχή 3^η: «Η Διατήρηση και ο Τουριστικός Σχεδιασμός για Πολιτιστικούς Τόπους θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι η Εμπειρία του επισκέπτη θα είναι αξιόλογη, πλούσια σε περιεχόμενο και ευχάριστη». Οι πληροφορίες που παρέχονται στους επισκέπτες θα πρέπει να προσεγμένες προκειμένου να μπορέσει ο καθένας να την αντιληφθεί, αλλά και να ενστερνιστεί την ανάγκη της προστασίας τους.

Αρχή 4^η: «Οι τοπικές κοινότητες και ο εντόπιος πληθυσμός πρέπει να συμμετέχουν στο σχεδιασμό της διατήρησης και του τουρισμού». Ο τοπικός πληθυσμός άλλωστε είναι εκείνος ο οποίος επωφελείται σε μεγάλο βαθμό από τους επισκέπτες, εγχώριους και μη, επομένως είναι πρωτίστως δικό τους καθήκον ο σεβασμός των μνημείων και η αξιοποίησή τους όπως εκείνοι θεωρούν καλύτερα.

Αρχή 5^η: «Δραστηριότητες σχετικές με τον τουρισμό και τη διατήρηση πρέπει να προσφέρουν οφέλη στην τοπική κοινότητα». Οι ιθύνοντες ενός κράτους, δηλαδή, η πολιτική αρχή είναι υποχρεωμένη να καταναείμει δικαία σε όλη τη χώρα τα οφέλη που προέρχονται από τον τουρισμό έτσι ώστε να μην επωφελούνται μεμονωμένες περιοχές και άτομα.

Αρχή 6^η: «Τα προγράμματα προβολής του τουρισμού οφείλουν να προστατεύουν και να προάγουν τα χαρακτηριστικά της φυσικής και της πολιτιστικής κληρονομιάς». ¹² Όσα προγράμματα, δηλαδή, δημιουργούνται θα πρέπει να λαμβάνουν υπ' όψιν τους να μην μια ρεαλιστική εκδοχή χωρίς αυτό όμως να σημαίνει ότι υποβαθμίζουν την πολιτιστική κληρονομιά.

Τα παραπάνω αποδεικνύουν την αναγκαιότητα ύπαρξης ενός διαμεσολαβητή, που δεν είναι άλλος από τον ίδιο τον ξεναγό. Μέσα από την εργασία του θα υλοποιήσει στην πράξη τις αρχές της Χάρτας. Πιο συγκεκριμένα, έχοντας ως δεδομένο ότι ο στόχος ενός ξεναγού είναι η σωστή διαχείριση αλλά και διάχυση της

¹² «Γενικές Αρχές της Χάρτας», διαθέσιμο στο: http://www.icomos.org/charters/tourism_greek.pdf ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 15-02-2017.

πληροφορίας σχετικά με τον πολιτισμό και τα μνημεία ενός τόπου προς τους επισκέπτες, αντιλαμβανόμαστε τον κομβικό του ρόλο στην πραγμάτωση όλων των αρχών της Χάρτας. Με άλλα λόγια, είναι σημαντικό οι επαγγελματίες που ασχολούνται με τον τουρισμό και ειδικότερα οι ξεναγοί, που καλούνται να αναδείξουν την κληρονομιά και την ιστορία μας, να συμμετέχουν στους σχεδιασμούς και την οργάνωση των πολιτιστικών προγραμμάτων, όπως ορίζεται στις αρχές 4, 5 και 6, μιας και αφορούν εν τέλει την ίδια τους την εργασία σε καθοριστικό βαθμό. Είναι, άλλωστε, αποδεδειγμένο πολλάκις ότι η ξενάγηση είναι εκείνη που καθιστά μοναδική εμπειρία την επίσκεψη σε ένα μνημείο και συνεπώς όσο καλύτερα και στοχευμένα οργανωμένη είναι αυτή (ενν. η ξενάγηση) τόσο πιο ικανοποιημένοι θα είναι και οι επισκέπτες.

ΚΕΦ.2: ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ

Η καταγωγή του σύγχρονου τουριστικού οδηγού (tourist guide) ή αλλιώς του ξεναγού εντοπίζεται στα λεγόμενα Μεγάλα Ταξίδια (Grand Tour)¹³ του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα, όπου στην πράξη η νεολαία της αγγλικής ελίτ ταξίδευε ανά την Ευρώπη - από δύο έως τέσσερα χρόνια - αναζητώντας το άνοιγμα των οριζόντων τους σχετικά με τη γλώσσα, την ιστορία κτλ. Το πρώτο τουριστικό πρακτορείο που λειτούργησε στην Ευρώπη εντοπίζεται στην Αγγλία του 1758. Από το 1850 υπάρχουν αναφορές για οργανωμένα ταξίδια με τρένο τα οποία κατακτούν το ενδιαφέρον των ταξιδιωτών που στοχεύουν στην αναψυχή και στη διασκέδαση. Εμπνευστής είναι Thomas Cook ο οποίος πρωτοπόρα οργάνωσε ταξίδια από την Αγγλία στη Γαλλία και εν συνεχεία στην υπόλοιπη Ευρώπη, ανοίγοντας έτσι τους ορίζοντες για το μαζικό τουρισμό και στις «δύο όχθες του Ατλαντικού».¹⁴

Μέχρι το τέλος του 19^{ου} αιώνα τα οργανωμένα ταξίδια που συνδυάζονται με ξενάγηση, αποτελούν μια συνεχώς αυξανόμενη επιχειρηματική δραστηριότητα. Τα σύγχρονα τουριστικά πρακτορεία (tour operators) είναι εταιρείες που οργανώνουν ομαδικά ταξίδια ή προσφέρουν ανεξάρτητα ταξιδιωτικά πακέτα, σε ζευγάρια ή μεμονωμένα άτομα, κυριαρχώντας στη τουριστική βιομηχανία και επιβάλλοντας τις συνθήκες και τις τάσεις διακίνησης των τουριστών που συμφωνούν με τις επιταγές της αγοράς.¹⁵ Σε αυτά κατά κύριο λόγο μπορούν και απασχολούνται οι ξεναγοί (tour guides), προσφέροντας όπως είδαμε και νωρίτερα, χρήσιμες πληροφορίες για τους τόπους προορισμού.

Η πρώτη χώρα της Μεσογείου η οποία δέχτηκε την είσοδο του τουρισμού είναι η Ιταλία. Η Ελλάδα, αν και είχε ξεκινήσει ήδη από το 1900 να προσελκύει το

¹³ Η καταγωγή του όρου εισήχθη το 1670 από τον Richard Lassels στο βιβλίο *Voyage to Italy*. Βλ. σχετικά Rosenberg Matt, *Grand tour of Europe -Travels of 17th & 18th Century Twenty-Somethings*, <https://www.thoughtco.com/grand-tour-of-europe-1435014> ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 02-03-2017.

¹⁴ Παπουτσάκη Κλειώ, *Αειφορία και εναλλακτικές μορφές τουρισμού – Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού στον Νομό Χανίων*, Ηράκλειο, 2010, σελ. 18, διαθέσιμο στο: <http://nefeli.lib.teicrete.gr/browse/sdo/tour/2010/PapoutsakiKleio/attached-document-1268897887-978035-12135/Papoutsaki2010.pdf> ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 02-03-2017.

¹⁵ «The History of Guiding», διαθέσιμο στο: <http://www.cruisejobfinder.com/members/tour-guide/history/> ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 02-03-2017.

ενδιαφέρον του κοινού, αποτέλεσε πόλο έλξης από το 1950 και έπειτα, όμως, οι δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι ανέκαμψαν αυτή την κίνηση.¹⁶ Με το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου η Ελλάδα βρίσκεται σε άθλια κατάσταση και εξαντλημένη. Η βοήθεια του κράτους, όμως, έδωσε ώθηση προκειμένου να αναπτυχθεί ο τουρισμός. Έτσι, καλυτέρευσαν οι οδικές αρτηρίες και κατασκευάστηκαν ξενοδοχεία, bungalows, motels και εγκαταστάσεις οργανωμένων camping. Συγχρόνως, ιδρύθηκαν οι πρώτες σχολές τουριστικών επαγγελμάτων και διοργανώθηκαν οι πρώτες κρουαζιέρες στα νησιά.¹⁷

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο οι σχολές από τις οποίες κάποιος δύναται να αποκτήσει την άδεια ασκήσεως επαγγέλματος του ξεναγού είναι οι Κρατικές Σχολές Ξεναγών του Οργανισμού Τουριστικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ο.Τ.Ε.Κ.) στις περιοχές της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Εκτός αυτού, όμως, λειτουργούν ανά τόπους ταχύρρυθμα εκπαιδευτικά σεμινάρια για ξεναγούς (περίπου δύο μηνών).

Όσον αφορά την κατάρτιση μέσω της σχολής του Ο.Τ.Ε.Κ., αυτή διαρκεί περίπου δύομισή χρόνια και η παρακολούθηση είναι απαραίτητη. Για να εισαχθεί κάποιος στη σχολή θα πρέπει να δώσει εξετάσεις σε δύο ξένες γλώσσες, στην έκθεση, στην ελληνική ιστορία, στη γεωγραφία ενώ δεδομένη θεωρείται η προφορική συνέντευξη. Η εκπαίδευση χωρίζεται σε δύο μέρη το ένα είναι η θεωρητική διδασκαλία και το δεύτερο οι εκπαιδευτικές εκδρομές προκειμένου να εφαρμοστούν στην πράξη τα όσα έχουν διδαχθεί. Με τα σεμινάρια μπορεί κάποιος να λάβει την άδεια άσκησης επαγγέλματος σε λιγότερο χρονικό διάστημα, περίπου δύο με τρεις μήνες. Βασική προϋπόθεση για τα σεμινάρια είναι η καλή γνώση τουλάχιστον μιας ξένης γλώσσας στο ανώτατο επίπεδο λήψης του πτυχίου. Η εκπαίδευση πραγματοποιείται επίσης σε δύο μέρη το θεωρητικό και το πρακτικό αντίστοιχα όπως συμβαίνει και στις σχολές του Ο.Τ.Ε.Κ..

¹⁶ <http://www.akx.gr/%CE%B7%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CE%B2%CE%B9%CE%BF%CE%BC%CE%B7%CF%87%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%CF%84/> ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 08-03-2017.

¹⁷ Ο.π.

2.1. Ξενάγηση και τουριστική βιομηχανία

Τα διάφορα πακέτα ξενάγησης που προσφέρονται στις μέρες μας στους επισκέπτες μιας χώρας, αποτελούν πλεονέκτημα της τουριστικής βιομηχανίας και λειτουργούν ως πόλος έλξης για ολοένα και μεγαλύτερο αριθμό τουριστών. Σε αυτά συχνά εκφράζονται οι μορφές του υπάρχοντος τουρισμού και ως επί το πλείστον περιλαμβάνουν επισκέψεις, περιηγήσεις και εκδρομές σε πάσης φύσεως αξιοθέατα ενός τόπου με τη συνοδεία ενός ξεναγού/εμπνευστή. Η αυξημένη, άλλωστε, προτίμηση στις υπηρεσίες ξενάγησης αποδίδεται κυρίως στο γεγονός ότι συμφέρουν από οικονομικής άποψης, καθώς συνδυάζουν την ολοκληρωμένη και ποιοτική πληροφόρηση¹⁸ σχετικά με την ιστορία ενός τόπου, τα ήθη και τα έθιμα του με χαμηλό συνολικό κόστος, εξοικονομώντας συνάμα και χρόνο στους τουρίστες για χαλάρωση και ξεκούραση. Ο ρόλος, λοιπόν, του ξεναγού γίνεται πιο κεντρικός και απαιτητικός από ποτέ μιας και καλείται να παρουσιάσει με ευγλωττία και με ευχάριστο τρόπο πληροφορίες σε σύντομο διάστημα και σε πολλούς επισκέπτες με στόχο οι τελευταίοι να αποκτήσουν το αίσθημα του «ανήκειν».¹⁹

Να σημειωθεί ότι η ξενάγηση και οι σχετικές υπηρεσίες μπορούν να διακριθούν σε ιδιωτικού και ομαδικού χαρακτήρα. Όπως γίνεται κατανοητό και από την ίδια την ορολογία, η πρώτη περίπτωση αφορά σε παροχές που απευθύνονται σε μεμονωμένα άτομα ή παρέες που ταξιδεύουν αυτόνομα, χωρίς συμμετοχή σε κάποιο οργανωμένο γκρουπ ή πακέτο. Αντίθετα, η δεύτερη περίπτωση συναντάται συνήθως σε ολοκληρωμένα ταξιδιωτικά πακέτα, όπως είναι οι ομαδικές εκδρομές με λεωφορεία, κρουαζιέρες και τα all inclusive ταξίδια, όπου ομάδες ανθρώπων επισκέπτονται αξιοθέατα, μνημεία κ.ά. ταυτόχρονα και σε ώρες που έχουν κανονιστεί πριν από την εκκίνηση του ταξιδιού τους. Με αυτό τον τρόπο εξυπηρετούνται οι ποικιλόμορφες ανάγκες και οι επιλογές των ταξιδευτών, συμβάλλοντας θετικά στην τουριστική βιομηχανία ενός τόπου.

Με τον όρο τουριστική βιομηχανία (tourism industry) εννοούμε το ευρύ φάσμα των παραγωγικών μονάδων ενός τόπου οι οποίες ανήκουν σε διαφορετικούς τομείς της οικονομικής δραστηριότητας μιας χώρας και εμφανίζουν τα εκάστοτε

¹⁸ McDonell Ian, *ibid*, p6.

¹⁹ *Ibid*, p.8.

χαρακτηριστικά των μοντέλων τουρισμού, τα οποία διακρίνονται κυρίως βάσει του κινήτρου που εμφανίζει το υποκείμενο του· δηλαδή, έγκειται στο γιατί κάποιος επιλέγει να ταξιδέψει, πού επιθυμεί να μεταβεί κτλ.

Εικόνα 1: Τουριστική αλυσίδα. Ηγουμενάκης Γ. Νίκος, *Τουριστικό μάρκετινγκ*, εκδ. Interbooks, Αθήνα 1999, σελ., 71.

Ο βιομηχανικός ή μαζικός τουρισμός είναι το κυρίαρχο μοντέλο που ακολουθήθηκε από την τουριστική βιομηχανία τις προηγούμενες δεκαετίες (από το '50 και εξής) και χαρακτηρίζεται από το φαινόμενο της άνιση κατανομής των τουριστών ανά περιοχές μιας χώρας ή ηπείρου. Βάση του μαζικού τουρισμού αποτέλεσε το τριπλό "S" (Sea-Sun-Sand) και γι' αυτό δόθηκε μεγάλη βαρύτητα στην τουριστική ανάπτυξη νησιωτικών και παράκτιων περιοχών με αποτέλεσμα τη δεκαετία του '70 να παρατηρηθεί η υποβάθμιση και η επιβάρυνση στο φυσικό και στο ανθρώπινο περιβάλλον λόγω της απότομης αύξησης κατασκευών μονάδων που εξυπηρετούν την ταξιδιωτική εμπειρία (αεροδρόμια, ξενοδοχεία, γήπεδα, καζίνο κτλ).²⁰

Συγκεντρωτικά θα λέγαμε ότι τα κύρια στοιχεία του μαζικού μοντέλου είναι:

- i. η συγκέντρωση και εμπορευματοποίηση των υπηρεσιών και των τοπικών προϊόντων απεμπολώντας κάθε έννοια πρωτοτυπίας και αυθεντικότητας,
- ii. η ανεξέλεγκτη είσοδος και πρόσβαση σε μνημεία και ιστορικούς χώρους χωρίς περαιτέρω επίβλεψη από τους υπευθύνους, που καταλήγουν συχνά σε βανδαλισμούς.

²⁰ Σβορώνου Ελένη, «Μαζικός τουρισμός και εναλλακτικές μορφές- Πόσο «τουρισμό» αντέχει η φύση;», διαθέσιμο στο: http://www.hellenistyka.umk.pl/data/_uploaded/file/Materialy/nowogrecki/Turystyka%20masowa.pdf και στο WWF, «Τουρισμός, οικονομία και περιβάλλον- Τουρισμός: η χήνα που γεννά τα χρυσά αυγά, ως πότε όμως;», διαθέσιμο στο: http://www.wwf.gr/images/pdfs/InductionPack_Factsheet_TourismEnvironmentWWF.pdf ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 10-03-2017.

Για την πρόληψη και καταπολέμηση των αρνητικών συνεπειών του μαζικού και άναρχου τουρισμού αναπτύχθηκε με την Χάρτα Τουρισμού, όπως ήδη έχει αναφερθεί πρωτίστως, το εναλλακτικό μοντέλο, που προωθείται ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια. Αποσκοπεί στην κινητοποίηση της τουριστικής βιομηχανίας προς τη διαχείριση του τουρισμού και των αντίστοιχων υπηρεσιών με τέτοιο τρόπο ώστε να γίνονται σεβαστοί οι ιστορικοί και ζώντες πολιτισμοί των τοπικών κοινωνιών. Με άλλα λόγια, προωθείται η τάση για αναζήτηση της μοναδικότητας ενός τόπου, που περικλείει την πολιτισμική, περιβαλλοντική, γαστρονομική κτλ ξενάγηση ώστε να λάβει ο επισκέπτης μια συνολική εμπειρία.

Ιδιαίτερα, από το 2000 και εξής οι κυρίαρχες τάσεις στον τουρισμό είναι οι λεγόμενες εναλλακτικές:

- i. **Περιβαλλοντικός Τουρισμός:** οργανωμένα πακέτα ξενάγησης σε σημαίνουσας περιβαλλοντικής αξίας περιοχές (υδροβιότοποι, λίμνες, δάση) ή σε οικοσυστήματα που προστατεύονται από ανεξάρτητους οργανισμούς υπεράσπισης του περιβάλλοντος, όπως είναι ο Natura και ο WWF, και που διαθέτουν σπάνια χλωρίδα και πανίδα. Επί παραδείγματι, η Μεγάλη Πρέσπα που βρίσκεται στα σύνορα της Ελλάδας ενώνοντας τρεις χώρες με σημαντικό υδροβιότοπο.
- ii. **Θρησκευτικός Τουρισμός:** πρόκειται για ομάδες ατόμων που παρακινημένα από την πίστη και την αναζήτηση του θείου επισκέπτονται θρησκευτικά μνημεία (εκκλησίες, μοναστήρια, διαδρομές αποστόλων, ιερούς τόπους). Χαρακτηριστικό είναι οι οργανωμένες εκδρομές προς τα Μετέωρα και το Άγιο Όρος, την Ιερουσαλήμ, την Κωνσταντινούπολη.
- iii. **Αγροτουρισμός ή Τουρισμός Υπαίθρου:** ο επισκέπτης διαμένει σε ειδικά καταλύματα αγροτικού ή παραδοσιακού χαρακτήρα και συμμετέχει σε δραστηριότητες μέσα στη φύση, εμπλέκεται σε αγροτικές εργασίες, συμμετέχει σε γαστρονομικές δραστηριότητες κ.τ.λ.

Στην Ελλάδα η τουριστική βιομηχανία, θα λέγαμε, ότι ακολουθεί ένα συνδυαστικό μοντέλο μαζικού και εναλλακτικού τουρισμού. Αυτό γιατί από τη μια τα μέσα που αξιοποιούνται είναι κυρίως η πληθώρα των μικρών επιχειρήσεων, οικογενειακού μάλιστα χαρακτήρα, που δεν εμφανίζουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά

αυξημένης συγκέντρωσης και εμπορευματοποίησης όπως προτείνεται από το εναλλακτικό μοντέλο. Τέτοιες επιχειρήσεις είναι οι χώροι διαμονής, εστίασης, μεταφοράς, ταξιδιωτικά γραφεία κ.ά., που φιλοδοξούν να προσφέρουν μοναδικές εμπειρίες στους επισκέπτες. Επίσης, η οικονομική κρίση των τελευταίων χρόνων έδωσε μεγάλη ώθηση σε εναλλακτικές προτάσεις διαμονής, όπως το AirBnB²¹, και δημιουργίας ακόμη πιο οικονομικών πακέτων ξενάγησης.

Από την άλλη, υπάρχουν περιοχές-εξαιρέσεις που υπακούν στο μαζικό μοντέλο, όπως είναι η Μύκονος και τα Μάλλια της Κρήτης, που ακολουθήθηκε και συνεχίζει να αναπτύσσεται το μοντέλο των τεσσάρων "S": Sea-Sun-Sand-Sex, αλλά και αγορές σε περιοχές με αυξημένη τουριστική επισκεψιμότητα, όπως το Μοναστηράκι, που παρέχουν μια εικόνα μαζικής κατανάλωσης και χαμηλής συχνά ποιότητας προϊόντων. Επιπλέον, τα τελευταία χρόνια η είσοδος ξένων υπερεθνικών ή και μονοπωλιακών επιχειρήσεων σε τομείς όπως η ένδυση και η εστίαση φαίνεται να προτιμώνται από τους ξένους επισκέπτες κατά τη διαμονή τους στη χώρα μας, παραγκωνίζοντας τις ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Τέλος, ένα ακόμη χαρακτηριστικό για την τουριστική μας βιομηχανία είναι η ραγδαία προτίμηση των επισκεπτών μας προς πακέτα κρουαζιέρων και all inclusive, που λίγα περιθώρια αφήνουν για την ποιοτική ξενάγηση στις ομορφιές του τόπου ενώ ταυτόχρονα εισάγουν χαρακτηριστικά μαζικότητας και συγκεντροποίησης.

Συνοψίζοντας, από τα παραπάνω φαίνεται να αλλάζει ο χαρακτήρας συνολικά του τουρισμού και κατ' επέκταση της παραδοσιακής ξενάγησης, η οποία εστίαζε στους αρχαιολογικούς χώρους, διευρύνοντας τα όρια των τόπων επίσκεψης στο σύνολο των περιοχών μιας χώρας ή πόλης. Με άλλα λόγια, διαπιστώνεται η αλληλεπίδραση μεταξύ τουριστικής βιομηχανίας, μέσων και ξενάγησης τα οποία διαμορφώνουν τις σύγχρονες τάσεις της εποχής και των επιλογών των τουριστών.

²¹ Πρόκειται για μια ηλεκτρονική αγορά και υπηρεσία φιλοξενίας, που επιτρέπει στους επισκέπτες μιας χώρας να νοικιάσουν καταλύματα σε μια λογική live like a local, δηλαδή να ζήσουν την εμπειρία του ταξιδιού τους ως αυτόχθονες. Για περισσότερα, βλέπε την επίσημη ιστοσελίδα: <https://www.airbnb.gr/>

2.2. Ο παιδαγωγικός χαρακτήρας της ξενάγησης

Η ξενάγηση στους αρχαιολογικούς χώρους και στα μνημεία της εκάστοτε χώρας ή και περιοχής αποτελούν πρωταρχικό μέλημα των επισκεπτών της, σε μια προσπάθεια να γνωρίσουν καλύτερα και πληρέστερα τον προορισμό τους και κυρίως τον πολιτισμό. Διαφορετικά ειπωμένο, απώτερος στόχος του επισκέπτη είναι η κατάκτηση μιας μοναδικής και πλούσιας εμπειρίας. Η ξενάγηση ως διαδικασία συχνά πραγματοποιείται είτε σε κλειστούς χώρους, όπως είναι τα μουσεία είτε σε εξωτερικούς όπως είναι οι αρχαιολογικοί χώροι. Ο ξεναγός είναι υπεύθυνος να μεταφέρει στους επισκέπτες τις επιστημονικές του γνώσεις (γνωστικοί στόχοι) σχετικά με τα εκθέματα. Ο επισκέπτης σε αυτή τη φάση γίνεται ένας παθητικός δέκτης που δέχεται πληροφορίες και εφόσον ολοκληρωθεί η ξενάγηση μετατρέπεται σε συζητητή και διατυπώνει απορίες. Καθ' όλη τη διάρκεια της ξενάγησης οι επισκέπτες θα πρέπει να παραμένουν ήσυχοι παρακολουθώντας τα λεγόμενα του εμπυχωτή.

Σημαντικό είναι να τονίσουμε ότι ο εκπαιδευτικός χαρακτήρας μιας ξενάγησης φανερώνεται ήδη από τον σχεδιασμό της, καθώς από την επιλογή της έκθεσης ή του χώρου που θα πραγματοποιηθεί αποκαλύπτονται τόσο η επιστημονική πληροφορία όσο και οι επιθυμίες και τα ενδιαφέροντα των επισκεπτών που την επιλέγουν. Τα παραπάνω γίνονται περισσότερο κατανοητά αν εξετάσει κανείς τα αποτελέσματα της μουσειακής εμπειρίας σε περιπτώσεις εκπαιδευτικών εκδρομών, όπου οι νεαροί μαθητές μετατρέπονται στα υποκείμενα-αποδέκτες των γνώσεων που μπορεί να προσφέρει ο εμπυχωτής.²² Χώροι πολιτισμού, όπως τα μουσεία, προσφέρονται για να βιώσει κανείς εμπειρίες που σχετίζονται με τα αντικείμενα που εκτίθενται αυτά καθεαυτά, με την ανάκληση προσωπικής μνήμης με αφορμή τη θεματική της έκθεσης, την κατάκτηση νέας γνώσης και κυρίως την κοινωνικοποίηση. Όταν, λοιπόν, αυτά παρέχουν και την υπηρεσία της ξενάγησης αποδεικνύουν στο κοινό τους ότι ενδιαφέρονται στην πράξη να μεταλαμπαδεύσουν τη γνώση που κατέχουν.

Αναφορικά με τις περιπτώσεις των εκπαιδευτικών εκδρομών θα πρέπει να σημειωθεί ότι ανάμεσα στα σχολεία και στα μουσεία έχει αναπτυχθεί τις τελευταίες

²² Νικονάνου Νίκη (επιμ.), *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21^ο αιώνα*, εκδ. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα 2015, σελ., 54.

δεκαετίες μια συνεργασία, η οποία είναι γνωστή με τον όρο μουσειοπαιδαγωγική. Ένας επίσημος ορισμός της έννοιας θα ήταν ο εξής: ότι αποτελεί μια ιδιαίτερη πράξη και θεωρία της παιδαγωγικής, κατά την οποία η παιδαγωγική διαδικασία πραγματοποιείται στο χώρο του μουσείου, αναφερόμενη όμως σε πραγματικούς ή πιθανούς επισκέπτες, με πρόθεση τη μεσολάβηση ανάμεσα σε αυτούς και το μουσείο και κυρίως στα μουσειακά αντικείμενα. Έχει ως άμεσο στόχο την γνωστική, συναισθηματική και ψυχοκινητική προώθηση του επισκέπτη, ο οποίος θα έχει την ανάγκη της μουσειοπαιδαγωγικής σταδιακά όλο και λιγότερο.²³

Η μουσειοπαιδαγωγική αποτελεί μια νέα μορφή έκφρασης της γνώσης. Στηρίζεται σε σύγχρονες παιδαγωγικές θεωρήσεις βάσει των οποίων ο μαθητής γίνεται αποδοτικότερος διαμέσου της βιωματικής μάθησης. Επί της ουσίας η γνώση από δασκαλοκεντρική που ήταν μέχρι πρόσφατα τείνει να γίνει μαθητοκεντρική. Δηλαδή, αντί ο μαθητής να λειτουργεί ως παθητικός δέκτης απλά ακούγοντας και απορροφώντας τις γνώσεις του διδάσκοντα τώρα αποτελεί τον βασικό παράγοντα δημιουργίας και διάχυσης της γνώσης. Με βάση το εκπαιδευτικό πρόγραμμα όταν οι μαθητές παρευρίσκονται στα μουσεία η ξενάγηση προϋποθέτει την ενεργό συμμετοχή των μαθητών και όχι την παθητική στάση τους.²⁴

Βασικό στοιχείο των σύγχρονων μουσείων είναι το γεγονός ότι αναπτύσσουν μια συνειδητή επικοινωνιακή πολιτική, πράγμα το οποίο το μετατρέπει σε πιο λειτουργικό και βιώσιμο ως προς το ευρύ κοινό. Σύμφωνα με την άποψη μάλιστα και του Duncan Cameron στην σημερινή κοινωνία το μουσείο μετατρέπεται από ναό για την μετάδοση ιερών γνώσεων στις παθητικές μάζες, σε forum (αγορά) ζωντανών διαβουλεύσεων και αλληλεπιδράσεων οργανισμών, διότι το μουσείο πλέον νοείται ως ζωντανός οργανισμός.²⁵ Έτσι, οι εκθεσιακοί χώροι διαμορφώνονται με τέτοιο τρόπο ώστε να λειτουργήσουν σαν χώροι εκπαιδευτικών προγραμμάτων και συναντήσεων. Όσον αφορά δηλαδή τα μικρά ηλικιακά άτομα,

²³ Νικονάνου Νίκη, «Ο ρόλος της μουσειοπαιδαγωγικής στα σύγχρονα μουσεία», *Τετράδια Μουσειολογίας* 2, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2005, σελ., 20.

²⁴ Τζιαφέρη Σεβαστή, *Το σύγχρονο μουσείο στην ελληνική εκπαίδευση μέσα από το παράδειγμα των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων*, Εκδοτικός Οίκος, Αδελφών Κυριακίδης α.ε., Θεσσαλονίκη 2005, σελ 45.

²⁵ Ο.π., 25

προσαρμόζουν τα μουσεία σε χώρους, όπου υποδέχονται τα παιδιά, ξεκουράζονται, συζητούν και δραστηριοποιούνται δημιουργικά.

Εν κατακλείδι, ένας από τους κύριους στόχους της επίσκεψης σε αρχαιολογικούς, ιστορικούς, θρησκευτικούς, περιβαλλοντικούς και λοιπούς χώρους είναι η μάθηση και η γνώση. Με άλλα λόγια, επιχειρείται η διάδοση και η διάχυση της πληροφορίας για την πολιτισμική ιστορία ενός χώρου, συχνά μέσα από την αξιοποίηση μεθόδων της παιδαγωγικής επιστήμης. Ειδικότερα, η μαθησιακή διαδικασία είναι κάτι σύνθετο που περιλαμβάνει το φυσικό περιβάλλον στο οποίο πραγματώνονται οι προσωπικές απαιτήσεις του υποκείμενου αποδέκτη της πληροφορίας και το κοινωνικό στοιχείο που διαμορφώνεται από την αλληλεπίδραση μεταξύ ξεναγού-έκθεσης-επισκέπτη.

Η τελευταία συντελεί σε μεγάλο βαθμό στην επιτυχή έκβαση των μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων καθώς ο ξεναγός βρίσκεται σε μια θέση κλειδί. Η εξειδικευμένη γνώση του σε συνδυασμό με τη συχνή επαφή με το αντικείμενο - έκθεμα ή το χώρο-μνημείο μπορεί να καθοδηγήσει τη μαθησιακή διαδικασία με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε τα υποκείμενα επισκέπτες να κατανοήσουν τις πληροφορίες και τους στόχους του προγράμματος.

2.3. Σύγχρονες μέθοδοι ξενάγησης

Ζούμε στην αυγή του 21^{ου} αιώνα όπου αναμφισβήτητα χαρακτηρίζεται και ως ο αιώνας της τεχνολογικής αλλαγής. Η χρήση των νέων τεχνολογιών έχει αρχίσει ήδη με έντονους ρυθμούς και ενσωματώνεται όλο και περισσότερο σε διάφορους τομείς της ζωής μας όπως είναι η παιδεία, τα σχολεία, τα μουσεία και οι αρχαιολογικοί χώροι. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι και στη χώρα μας έρχονται στο φως ψηφιακές εκθέσεις μουσείων που αξιοποιούν νέες τεχνολογικές μεθόδους, κάνοντας αυτούς τους χώρους πρώτον πιο ελκυστικούς στο ευρύ κοινό - ειδικότερα τη νεολαία - και δεύτερον τους φέρνουν και πιο κοντά στα ευρωπαϊκά και διεθνή πρότυπα.

Η πρώτη απόπειρα των νέων τεχνολογιών στα μουσεία πραγματοποιήθηκε στη διαχείριση των συλλογών και την τεκμηρίωσή τους. Όντας όμως, το μουσείο ένας χώρος ο οποίος διαφυλάττει την πολιτιστική κληρονομιά του κάθε τόπου, αξιοποιώντας τις νέες τεχνολογίες όλες οι συλλογές είναι εφικτό να παραμείνουν ζωντανές στο πέρασμα των αιώνων χωρίς τον φόβο ότι μπορεί να αλλοιωθούν από αυτόν στο διάβα του. Οι νέες τεχνολογίες συντηρούν και συμβάλλουν αναμφίβολα στην προστασία των εκθεμάτων.

Αναφερόμενοι λοιπόν, στις νέες τεχνολογίες είναι αυτές οι οποίες βασίζονται στην πληροφορική και κατ' επέκταση στην επεξεργασία διαφόρων πληροφοριών. Η εισχώρησή τους στις ζωές μας έχουν επιφέρει τεραστίων διαστάσεων αλλαγές σε διάφορους τομείς της κοινωνικής ζωής, ανάμεσα σε αυτές βρίσκεται η οικονομική, η επιστημονική, η κοινωνική μέχρι και η πολιτιστική ζωή. Τα είδη των τεχνολογικών μέσων, τα οποία χρησιμοποιούνται σε μουσεία της Ελλάδας και του εξωτερικού είναι πολυποίκιλα. Ενδεικτικά θα αναφέρουμε τα κάτωθι:

- **Οι ψηφιακοί δίσκοι τύπου CDs και DVDs** τα οποία συνδυάζουν εικόνα, ήχο, κίνηση, κείμενο αλλά και γραφικά. Όλα αυτά αποθηκεύονται σε μορφές οπτικοακουστικού υλικού. Τα ίδια μέσα παρέχουν αρκετές φορές την δυνατότητα στους χρήστες να περιηγηθούν ψηφιακά στις συλλογές των μουσείων.

- Û **Τα βίντεο.** Πρόκειται για ψηφιοποιήσεις οι οποίες περιλαμβάνουν ότι ακριβώς και οι ψηφιακοί δίσκοι.
- Û **Τα ψηφιακά κιόσκια και τους σταθμούς πληροφόρησης (info kiosks).** Αναφερόμαστε βεβαίως σε πληροφοριακά συστήματα τα οποία τοποθετούνται σε κομβικά σημεία των μουσειακών συλλογών και στόχο έχουν την ερμηνεία του περιεχομένου του μουσείου. Ο επισκέπτης όταν αλληλεπιδρά με ψηφιακό περιεχόμενο των κόμβων είναι δυνατόν να πληροφορηθεί για τις εκθέσεις του μουσείου αλλά και να πληροφορηθεί για τις διαδρομές τις οποίες μπορεί να ακολουθήσει μέσα στο μουσείο.
- Û **Τα διαλογικά τηλεματικά τραπέζια,** πρόκειται για διαδραστικά μέσα τα οποία παρέχουν τη δυνατότητα πρόσβασης σε μεγάλο μέρος ψηφιοποιημένων αρχείων και ταυτόχρονα αποτελούν χώρο συγκέντρωσης αλλά και ανταλλαγής απόψεων ανάμεσα στους επισκέπτες, επί παραδείγματι το «Διαλογικό Τραπέζι» και το διαδραστικό τραπέζι τα οποία χρησιμοποιούνται στο Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης.²⁶
- Û **Η ηλεκτρονική ξενάγηση με τα νέα μέσα.** Αναφερόμαστε σε ηλεκτρονικές συσκευές οι οποίες περιλαμβάνονται όλες μαζί σε ένα σακίδιο όπου διαθέτει ο επισκέπτης καθ' όλη την διάρκεια της επίσκεψης στο μουσείο.
- Û **Η εικονική πραγματικότητα.** Πρόκειται για την πιο προηγμένη μορφή ψηφιοποίησης. Τα virtual environments (εικονικά περιβάλλοντα) αναπαριστούν σε τρεις διαστάσεις τις μορφές των αρχαιολογικών χώρων. Και κυρίως τα αντικείμενα αυτών. Με τον όρο «εικονική πραγματικότητα» εννοούμε την ψηφιακή δημιουργία τρισδιάστατων εμπειριών στον χρήστη και τα οποία λειτουργούν ως υποκατάστατα αντίστοιχων αληθινών περιβαλλόντων. Η εικονική πραγματικότητα έχει χρησιμοποιηθεί ως αναπόσπαστο μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς κυρίως όσον αφορά ηλεκτρονικές ανακατασκευές μερικώς ή πλήρως

²⁶ Ρούσσου Μαρία, «Ο ρόλος της διαδραστικότητας στη διαμόρφωση της άτυπης εκπαιδευτικής εμπειρίας», 2004, διαθέσιμο στο: http://www.makebelieve.gr/mr/research/papers/Museology/mroussou_museology04_final.pdf ημερομηνία πρόσβασης 15-03-2017.

κατεστραμμένων κτιρίων ή πόλεων με θετικά αποτελέσματα.²⁷ Αρκετά μουσεια αξιοποιούν την εικονική περιήγηση και για υπαρκτούς αλλά και για φαντασιακούς χώρους.²⁸ Μέσα σε όσα δεν έγινε αναφορά βρίσκονται και οι εφαρμογές των προσομοιωτών κ.α.

Ϊ Έξυπνα κινητά. Η τεχνολογία των έξυπνων κινητών αποτελεί μια καινούργια τεχνολογία η οποία όμως έχει εδραιωθεί σε πολλούς τομείς, γεγονός που δε θα μπορούσε να αφήσει τον πολιτισμικό τομέα εκτός. Πιο συγκεκριμένα έχουν σχεδιαστεί εφαρμογές βάσει των οποίων ο επισκέπτης αφού τις εγκαταστήσει στο κινητό ή τις ταμπλέτες, έχει τη δυνατότητα να ξεναγηθεί μόνος του χωρίς την παρουσία κάπου ξεναγού.

Οι όροι που χρησιμοποιούνται στις μέρες μας προκειμένου να προσδιορίσουν το μουσείο σε συνδυασμό με τις νέες τεχνολογίες είναι το ψηφιακό μουσείο (digital museum), το εικονικό μουσείο (virtual museum) και το κυβερνομουσείο (cybermuseum). Παρ' όλα αυτά και οι τρεις όροι είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι μεταξύ τους με αποτέλεσμα να μην στέκεται δυνατό να τους διαφοροποιήσουμε. Στόχος των προαναφερθέντων όρων είναι η διάκριση των διαφορετικών μορφών που μπορεί να λαμβάνουν τα μουσεια μέσω των νέων τεχνολογιών.²⁹

Οι νέες τεχνολογίες έχουν ενσωματωθεί σε τέτοιο βαθμό μέσα στους μουσειακούς χώρους όπου λειτουργούν πλέον ως βοηθητικά εργαλεία στην διοργάνωση των εκθέσεων των αντικειμένων και στην οργανωτική τους ένταξη. Πρωτοπόρος βέβαια σε αυτό το κομμάτι ήταν το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού ενώ τώρα ακολουθεί τα ίδια βήματα και το Σύγχρονο Μουσείο της Ακρόπολης όπως και

²⁷ Λουκής Ν. Ευρυπίδης – Παζάλος Αλ. Κωνσταντίνος, «Νέες Τεχνολογίες και Πολιτιστική Κληρονομιά», Πρακτικά Ημερίδας: *Οι Νέες Τεχνολογίες στα Μουσεία*, Αθήνα 16 Ιουνίου 2007, σελ., 32-33.

²⁸ Καγιάφας Ε., «Μουσεία και Τεχνολογία Πολυμέσων: Σύγχρονες Τάσεις», Πρακτικά Ημερίδας: *Οι Νέες Τεχνολογίες στα Μουσεία*, Αθήνα 16 Ιουνίου 2007, σελ., 77.

²⁹ Αρβανίτης Κωνσταντίνος, «Ψηφιακό, Εικονικό Κυβερνομουσείο ή Δικτυακό Μουσείο; Αναζητώντας όρο και ορισμό», βρίσκεται στο: *Πρακτικά Μουσείο, Επικοινωνία και Νέες Τεχνολογίες. Πρώτο Διεθνές Συνέδριο Μουσειολογίας, Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας & Επικοινωνίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου*, Μυτιλήνη 31 Μαΐου– 2 Ιουνίου 2002, επιμ. Σοφία Δασκαλοπούλου, Αλεξάνδρα Μπούνια, Νίκη Νικονάνου και Σοφία Μπακογιάννη (Μυτιλήνη: Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2004), σελ. 186.

πολλά άλλα. Αυτό που κάνουν είναι να «ζωντανεύουν» ουσιαστικά το παρελθόν, άλλες εποχές και άλλους πολιτισμούς με μεγάλη επιτυχία.

Η χρήση των νέων τεχνολογιών καθιστούν το μουσείο πιο ελκυστικό στο κοινό. Η ιδέα και μόνο του πειραματισμού σε συνδυασμό με την διαμόρφωση της προσωπικής τους άποψης ωθεί όλο και περισσότερο κόσμο στην επίσκεψη σε έναν τέτοιο χώρο. Γίνεται φανερό ότι η χρήση τους, αύξησε κατά πολύ την εισροή των επισκεπτών ενώ συγχρόνως τα εντάσσει στη διεθνή κοινότητα. Μάλιστα προσελκύουν και κοινό μεγαλύτερης ηλικίας μέσα από συζητήσεις που οργανώνονται. Με αυτόν τον τρόπο οι πολίτες διαμορφώνουν μια κριτική σκέψη κυρίως ως προς τα επιστημονικά θέματα.³⁰

Βέβαια θα πρέπει να συμπληρώσουμε ότι στον αντίποδα όσων πιστεύουν ότι οι νέες τεχνολογίες δρουν θετικά, αρκετοί είναι και αυτοί οι οποίοι υποστηρίζουν ότι στην Ελλάδα είναι δύσκολο να εφαρμοστούν διότι δεν υπάρχουν οι κατάλληλες υποδομές και η ωριμότητα της χρήσης αυτών των τεχνολογιών. Άλλοι πάλι ενστερνίζονται την άποψη ότι η χρήση τους είναι εφικτή μόνο όσο καιρό διαρκεί η χρηματοδότηση. Να σημειωθεί, ότι στην Ελλάδα έχουν παρουσιαστεί αρκετά προγράμματα αλλά ελάχιστα έχουν πραγματοποιηθεί, τα περισσότερα έχουν φτάσει μέχρι το πιλοτικό στάδιο τους και ύστερα έχουν χαθεί.³¹ Η χρήση των νέων τεχνολογιών θεωρείται για την Ελλάδα πρωτοπόρα, παρ' όλα αυτά χρειάζεται αρκετό χρόνο μέχρι να επιτευχθεί μια τέτοια διαδικασία.³² Άλλωστε είναι ευρέως γνωστό πως κάθε μεγάλη αλλαγή χρειάζεται αντίστοιχα και μεγάλο χρονικό διάστημα για να εφαρμοστεί στην κοινωνία.

Επίσης, να σημειώσουμε πως αυτές οι συσκευές αποτελούν με την σειρά τους ελκυστικά εργαλεία, ως προς την εκπαίδευση και όχι μόνο. Πιο συγκεκριμένα, αυτού του είδους οι συσκευές προσφέρουν εκτός των πληροφοριών και τα παρακάτω:

³⁰ <http://www.ekt.gr/content/img/product/79181/21.pdf> ημερομηνία πρόσβασης 15-03-2017.

³¹ Σελλά Όλγα, «Τα μουσεία του μέλλοντός μας», εφ. *Η Καθημερινή*, 02-10-2011, διαθέσιμο στο: <http://www.kathimerini.gr/438995/article/politismos/arxeio-politismoy/ta-moyseia-toy-mellontos-mas> ημερομηνία πρόσβασης 15-03-2017.

³² Καβαλιεράτου Ελίνα- Ρούσσου Μαρία, «Σχεδιασμός ψηφιακού εκπαιδευτικού προγράμματος στην Εθνική Πινακοθήκη – Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου με τη συνεργασία μαθητών», βρίσκεται στο: *Πρακτικά Εργασιών 7^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή «Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση»*, τόμος II, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Κόρινθος 23-26 Σεπτεμβρίου 2010, σελ., 779-760.

- ✓ Χαμηλό κόστος σε σχέση με υπολογιστικές μονάδες ή ακόμα και προσωπικό.
- ✓ Τη δυνατότητα φορητότητας (portability), μπορεί να μεταφερθεί σε όλο το μουσείο.
- ✓ Υπάρχει εκτενέστερη πρόσβαση στις πληροφορίες.
- ✓ Υπάρχει η δυνατότητα της καλλιέργεια του πληροφοριακού αλφαριθμητισμού (information literacy)
- ✓ Επίσης, παρέχεται η δυνατότητα της ανεξάρτητης μάθησης (independent learning) και
- ✓ Τέλος, διευκολύνονται σε μεγάλο βαθμό άτομα με ειδικές ανάγκες και ικανότητες.

Παρ' όλα αυτά είναι σίγουρο ότι τα ηλεκτρονικά μέσα και οι ψηφιακές τεχνολογίες έχουν βρει μία μόνιμη θέση στο μουσείο και στα μνημεία του εικοστού πρώτου αιώνα. Είναι βέβαιο ότι η χρήση τους έχει επίδραση όχι μόνο στους επισκέπτες, αλλά και στο προσωπικό και στην ίδια την εικόνα του μουσείου. Οι αλλαγές της ευρύτερης κοινωνίας κάνουν την εισχώρηση της νέας τεχνολογίας σε όλους τους τομείς της ζωής μας αναμφισβήτητο γεγονός. Για αυτόν τον λόγο, το σύγχρονο μουσείο οφείλει να ενημερωθεί για τις δυνατότητες αλλά και τα προβλήματα αυτών των εφαρμογών, ώστε να μπορεί να συνεργάζεται στο σχεδιασμό τους με διεπιστημονικές ομάδες για τη δημιουργία κατάλληλων εργαλείων που θα ανταποκρίνονται στον ιδιαίτερο χαρακτήρα και τους στόχους του κάθε πολιτιστικού οργανισμού.³³

Να σημειωθεί, ωστόσο, ότι παρά την ευρεία αποδοχή και χρήση των τεχνολογικών μέσων ο ρόλος και η θέση του ξεναγού σε μια ξενάγηση δεν αντικαθίστανται. Αντίθετα, η τεχνολογία λειτουργεί επικουρικά στη διαδικασία της ξενάγησης και πολλές φορές μάλιστα φαίνεται και να τη βελτιώνει. Ενδεικτικά, να αναφέρουμε την περίπτωση όπου σε μια περιήγηση συμμετέχουν άνθρωποι που μιλούν δύο ή και παραπάνω γλώσσες ταυτόχρονα και επιλέγεται από τον ξεναγό να

³³ Οικονόμου Μαρία, «Νέες Τεχνολογίες στα Μουσεία: διάδραση και νέα μοντέλα επικοινωνίας με τον επισκέπτη», Πρακτικά Ημερίδας: *Οι Νέες Τεχνολογίες στα Μουσεία*, Αθήνα 16 Ιουνίου 2007, σελ., 147.

αξιοποιηθούν τα ακουστικά αυτόματης προφορικής μετάφρασης.³⁴ Γίνεται εύκολα αντιληπτό στον οποιοδήποτε ότι με τη χρήση ενός τέτοιου μέσου ο ξεναγός επιτυγχάνει αμεσότητα με τον επισκέπτη καθώς φανερώνει οργανωτικότητα, σεβασμό και ενδιαφέρον προς τις ανάγκες του τελευταίου και εν τέλει η ίδια η περιήγηση στέφεται με επιτυχία μιας και οι πληροφορίες γίνονται αποδεκτές από τα υποκείμενα-επισκέπτες το τελικό αποτέλεσμα είναι η ικανοποίηση.

³⁴ Προυκάκης Χρήστος, «Ακουστικά σε ρόλο πολύγλωσσου μεταφραστή», διαθέσιμο στο: http://sioualtec.blogspot.gr/2016/05/blog-post_680.html ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 28-05-2017.

ΚΕΦ. 3: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

ΑΡΧΑΙΑ ΑΓΟΡΑ

Στο παρόν κεφάλαιο θα παρουσιαστεί ένα παράδειγμα ξενάγησης στην Αρχαία Αγορά της Αθήνας. Οδηγηθήκαμε σε αυτή την επιλογή διότι αποτελεί μέχρι και τις μέρες μας την καρδιά της πόλης, μιας και χάρη στην προσεγμένη ανάπτυξη ντόπιοι και επισκέπτες συναθροίζονται, όπως συνέβαινε και στην αρχαιότητα, στα μαγαζιά που βρίσκονται στα περίξ της Αγοράς ενώ είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι παρά τις προσθήκες που έχουν γίνει ανά ποικίλα διαστήματα μέσα στο χρόνο η Οδός των Παναθηναίων έχει διατηρηθεί ανέπαφη (βλ. εικ. 2).

Εικόνα 2: Απεικόνιση της Αθηναϊκής Αγοράς με εμφανή τμήμα της Οδού των Παναθηναίων. Πηγή: www.google.gr

Ξεκινώντας, λοιπόν, την ξενάγησή μας να αναφέρουμε ότι η Αρχαία Αγορά είναι από τα σημαντικότερα μνημεία της αρχαίας ιστορίας της Αθήνας και βρίσκεται στο βορειοδυτικό άκρο της Ακρόπολης, ενός εξίσου σημαντικού αρχαιολογικού χώρου της πόλης που αποτέλεσε τόσο στην αρχαιότητα όσο και στην κλασσική

περίοδο σύμβολο εξουσίας και δύναμης³⁵. Η αξία της έγκειται στο γεγονός ότι πρόκειται για έναν αρκετά μεγάλο και ανοιχτό χώρο ο οποίος κατά τους αρχαίους χρόνους λειτουργούσε ως οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, εκπαιδευτικό, διοικητικό και φιλοσοφικό κέντρο για την πόλη συγκεντρώνοντας πληθώρα πολιτών, τόσο των εγγενών όσο και των επισκεπτών. Η Αρχαία Αγορά περιελάμβανε -και εξακολουθεί να περιλαμβάνει - τον Δρόμο ή αλλιώς την Οδό των Παναθηναίων, όπου πραγματοποιούνταν η διάσημη πομπή στην διάρκεια των μεγάλων θρησκευτικών εορτών που είχαν θεσπιστεί από τον Πεισίστρατο, τα Παναθήναια, και είχαν κατεύθυνση τον ιερό βράχο της Ακρόπολης.

Αποτελεί ένα χώρο ο οποίος έχει ανακηρυχθεί μνημείο πολιτιστικής κληρονομιάς από την UNESCO καθώς περιλαμβάνει ένα μνημείο με πολλές ιστορικές φάσεις του πολιτισμού. Αρχίζοντας από την Προϊστορική και Μυκηναϊκή εποχή περί το 3500-1100 π.Χ., στην μεν πρώτη είχαν βρεθεί αγγεία από τη νεολιθική εποχή, ενώ στη δεύτερη φαίνεται πως είχε χρησιμοποιηθεί ως νεκροταφείο. Στη Γεωμετρική εποχή δεν παρατηρούνται ιδιαίτερα ευρήματα αλλά ο χώρος της Αγοράς αρχίζει να αποκαλείται Κεραμεικός ενώ στην Αρχαϊκή εποχή (1100-480 π.Χ.) με τις μεταρρυθμίσεις και του Κλεισθένη³⁶ δημιουργούνται σπουδαία οικοδομήματα (βλ. εικ. 3), όπως είναι το Λεωκόρειον, ο Ναός του Δία, το Βουλευτήριο, η Βασιλική Στοά κ.α. αλλά λόγω της επιδρομής των Περσών καταστράφηκαν. Επί κυριαρχίας του Κλεισθένη η Αγορά λειτουργούσε ποικιλότροπος, ήταν ο χώρος που συγκεντρωνόταν η Εκκλησία του Δήμου, λειτουργούσαν δικαστήρια, πραγματοποιούνταν αθλητικοί και μουσικοί αγώνες μέχρι και θεατρικές παραστάσεις.³⁷

Εν συνεχεία, στα Κλασικά Χρόνια (479-323 π.Χ.) και πιο συγκεκριμένα του Χρυσού αιώνα του Περικλή ανοικοδομείται ταχύτατα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα, συμπεριλαμβάνοντας το παλαιό και νέο Βουλευτήριο, τη Θόλο των πρυτάνεων, τα

³⁵ Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Θουκυδίδης στο έργο του Ιστορία «ή Ακρόπολις ή νῦν οὔσα πόλις ἦν». Βλ. 2.15.3 στο http://www.greeklanguage.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?t=178&m=1 ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 10-04-2017.

³⁶ Pierre Vidal - Naquet: *Κλεισθένης ο Αθηναίος. Δοκίμιο για την παράσταση του χώρου και του χρόνου στην Ελλάδα από τα τέλη του 6^{ου} αιώνα έως το θάνατο του Πλάτωνα*, μτφρ. Γεωργοπούλου, επιμ. Γραμματικός Χρήστος, Στ., εκδ. Ευρύαλος, Αθήνα 1989, σελ., 29.

³⁷ Hölscher Tonio, *Κλασική Αρχαιολογία, Βασικές Γνώσεις*, μτφρ. Παπαγεωργίου Πάρις, επιμ. Καρανασάση Παυλίνα, εκδ. University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2005, σελ., 219.

δικαστήρια, το δικαστήριο της Ηλιαίας καθώς και την Ποικίλη Στοά.³⁸ Κατά τους Ελληνιστικούς χρόνους και Πρώιμους Ρωμαϊκούς (323-86 π.Χ.) η μορφή της Αγοράς αλλάζει άρδην καθότι κατασκευάζονται πάρα πολλά μνημεία με την ομώνυμη Στοά, του Αττάλου, δωρεά του βασιλιά της Περγάμου Αττάλου Β΄. Συγχρόνως, όμως, δημιουργούνται πλήθος στοών που είχε ξεκινήσει ήδη από τα κλασικά χρόνια.³⁹ Το 86 π.Χ. όμως λόγω της λεηλασίας των Ρωμαίων μεγάλο τμήμα των έργων καταστρέφεται. Κατόπιν, στην Ρωμαϊκή εποχή (86 π.Χ.-276 μ.Χ.) μετά τις καταστροφές που έλαβαν χώρα οι αθηναίοι σε συνεννόηση με τους Ρωμαίους αυτοκράτορες δίνουν στην Αγορά της τελική της μορφή, με το Ωδείο του Αγρίππα, τη Βιβλιοθήκη του Πανταίνου, το Νυμφαίον κ.α., η οποία όμως διαρκεί έως και την επιδρομή των Ερούλων.

Προχωρώντας στην Υστερορωμαϊκή και Βυζαντινή περίοδο (267-1456 μ.Χ.) οι καταστροφές που είχαν προκληθεί από τους Ερούλους ήταν ανείπωτη, με αποτέλεσμα τη συρρίκνωση της Αγοράς. Τα περισσότερα κτίρια καταστράφηκαν και στη θέση τους δημιουργήθηκαν Γυμνάσια και Λουτρά, ενώ σταματά η λειτουργία των φιλοσοφικών σχολών με διάταγμα του Θεοδοσίου Α΄. Τέλος, στα Νεότερα Χρόνια (1456-1931 μ.Χ.) έπειτα από την κατάκτηση από τους Οθωμανούς Τούρκους, η πόλη φαίνεται να αρχίζει να επεκτείνεται προς την περιοχή της Αγοράς ενώ δημιουργούνται πολλές εκκλησίες και οικίες.

Παρενθετικά στο σημείο αυτό να αναφερθεί ότι αντιλαμβανόμαστε πως η μεγάλη ιστορία της Αρχαίας Αγοράς επιτάσσει στους επίδοξους ξεναγούς πληρότητα στις γνώσεις των διαφόρων ιστορικών φάσεων και συνάμα την αξιοποίηση σύγχρονων μεθόδων. Ωστόσο, η ιστορική κατάρτιση του επαγγελματία ξεναγού, όπως έχουμε άλλωστε υποστηρίξει στο σύνολο της εργασίας μας, αποτελεί βασική προϋπόθεση και αναγκαιότητα για να επικαλεστεί κάποιος ότι επαγγέλλεται ως ξεναγός. Επικουρικά, λοιπόν, με την ιστορική γνώση ο ξεναγός σήμερα καλείται να αξιοποιήσει σύγχρονες μεθόδους ξενάγησης, που θα συμπεριλαμβάνουν μέσα τους και πρακτικές που βοηθούν να γίνει περισσότερο ελκυστική και κατανοητή η όποια πληροφορία. Ως

³⁸ Ο.π., σελ., 220.

³⁹ Ο.π., σελ., 222.

τέτοιες εμείς θεωρούμε σημαντικές μεταξύ άλλων τις αναπαραστατικές τεχνικές και τη διαδραστική περιήγηση, τις οποίες και θα εξετάσουμε στη συνέχεια.

Η αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας στο έπακρο ενισχύει την διαδικασία της ξενάγησης καθώς πραγματώνει τη φράση *μια εικόνα χίλιες λέξεις*. Διαφορετικά ειπωμένο, ο συνδυασμός της προφορικής αφήγησης με την παράλληλη απεικόνιση των όσων λέγονται καθιστά την πληροφορία πιο ουσιαστική και κατανοητή, με αποτέλεσμα ο επισκέπτης να συγκρατεί περισσότερα στοιχεία που είναι τελικά και το ζητούμενο σε μια ξενάγηση.

Επιστρέφοντας, λοιπόν, στην Αρχαία Αγορά της Αθήνας παρακάτω θα παρουσιάσουμε ενδεικτικά κάποια από τα σπουδαία οικοδομήματα που χτίστηκαν σε αυτήν ανά τους αιώνες:

Η Οδός των Παναθηναίων ή Δρόμος. Πρόκειται για έναν από τους πολλούς δρόμους που οδηγούσαν στην Αγορά. Είχε μήκος λίγο περισσότερο του ενός χιλιομέτρου (1050μ.) και κατέληγε στην Ακρόπολη. Η οδός ξεκινούσε από την περιοχή του Κεραμεικού και διέσχιζε διαγώνια την Αγορά. Το πλάτος της κυμαινόταν από τα 10 έως 12 μέτρα και ενίοτε έφτανε και τα 20, τα οποία είχαν διατηρηθεί μέχρι την εμφάνιση των Ρωμαίων. Κατά μήκος της οδού υπήρχε ένα είδος αγωγού ο οποίος συγκέντρωνε τα νερά της βροχής για περαιτέρω χρήση του. Ένα μεγάλο μέρος της οδού στρώθηκε με λίθους στον 1^ο και 2^ο αιώνα μ.Χ. Κύρια χρήση του δρόμου ήταν η πομπή των Παναθηναίων αλλά εκτός αυτού αξιοποιούνταν και για αρματοδρομίες και άλλου είδους αγωνίσματα στη διάρκεια της γιορτής⁴⁰. Η μεγάλη σε έκταση οδός υπήρξε το κέντρο τόσο πολιτικό όσο και εμπορικό της περιοχής από τον 6ο αι. π.Χ. έως και τον 6^ο αι. μ.Χ.⁴¹

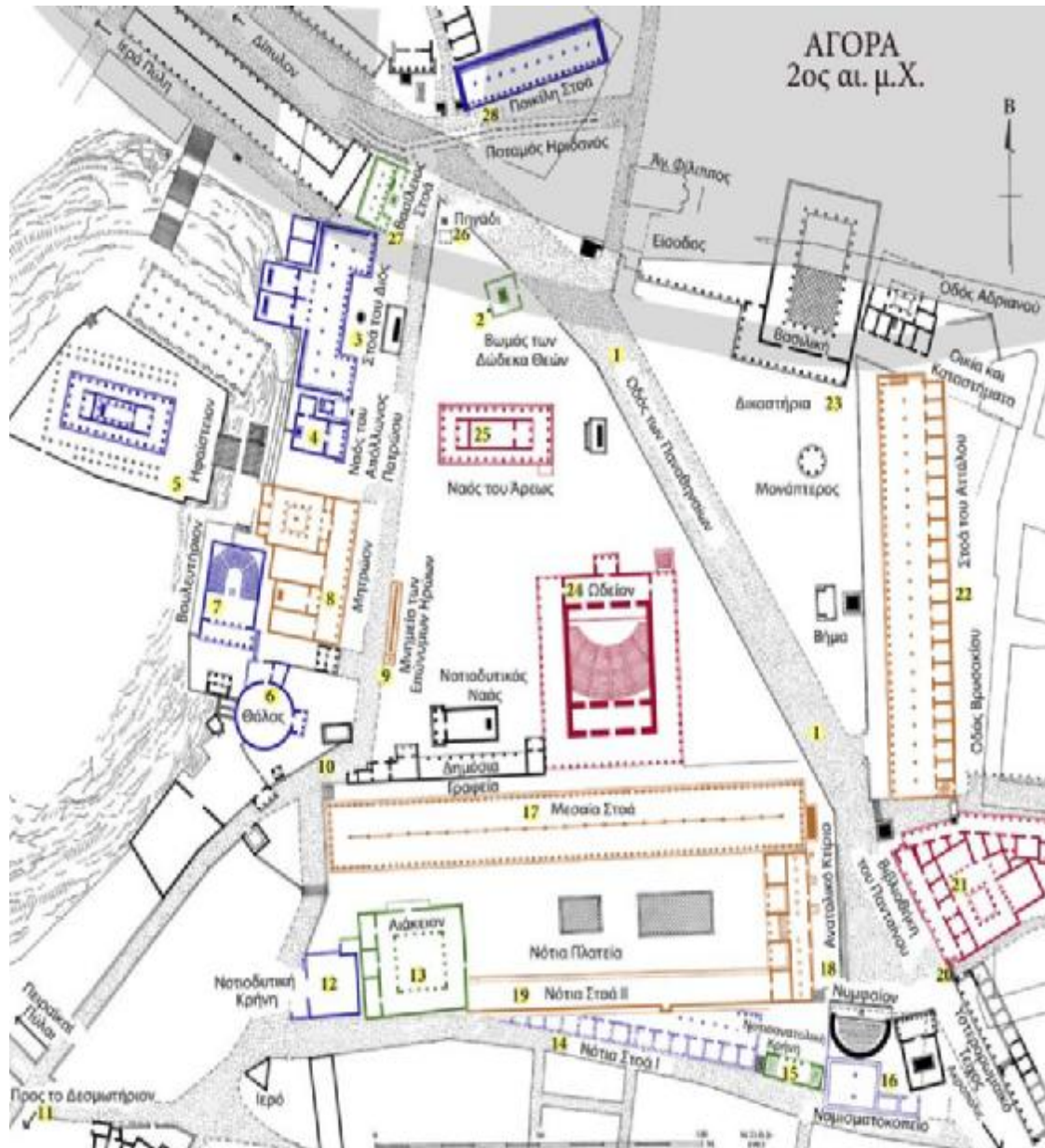
Ο Βωμός των Δώδεκα Θεών, ήταν ένα αφιέρωμα του Λέαγρου, γιού του Γλαύκωνα ή κατ' άλλους του εγγονού του Πεισίστρατου Ιππία Πεισίστρατου του Νεώτερου το 522/1 π.Χ. όταν διατελούσε το αξίωμα του επώνυμου άρχοντος. Βρίσκεται στη βορειοδυτική είσοδο της Αγοράς δυτικά της Ποικίλης Στοάς και ανατολικά της Στοάς του Ελευθερίου Διός. Κατά την αρχαιότητα αποτελούσε

⁴⁰ John McK. Camp II, *Η Αγορά της Αρχαίας Αθήνας. Σύντομος Οδηγός*, μτφρ., Μαραθάκη Ειρήνη, εκδ. αμερικανική Σχολή Κλασικών σπουδών, Αθήνα σελ., 7.

⁴¹ http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=19808 ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 10-04-2017.

σημαντική αφετηρία ως προς τη μέτρηση των αποστάσεων από την Αθήνα προς τις άλλες πόλεις και αποτελούσε ένα από τα ελάχιστα μνημεία που επιτράπηκε να χτιστεί εντός της ανοιχτής πλατείας. Μεγάλο μέρος του σήμερα καλύπτεται από την γραμμή του ηλεκτρικού σιδηροδρόμου ενώ εμφανής είναι μόνο μια γωνία του όπου φαίνεται και η αφιέρωση του Λέγαρου στους θεούς⁴²

⁴² http://www.eie.gr/archaeologia/gr/02_DELTIA/Altar_of_the_Twelve_Gods.aspx ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 10-04-2017.

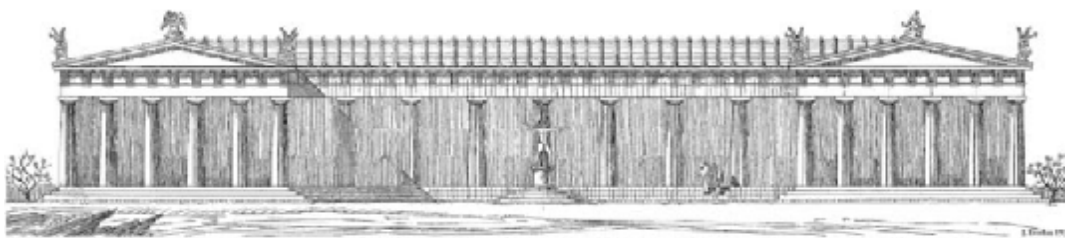

Εικόνα 3: Κάτοψη της Αρχαίας Αγοράς στον 2ο αιώνα μ.Χ.⁴³ Πηγή: John McK. Camp II, *Η Αγορά της Αρχαίας Αθήνας. Σύντομος Οδηγός*, μτφρ., Μαραθάκη Ειρήνη, εκδ. αμερικανική Σχολή Κλασικών σπουδών, Αθήνα χ.χ., σελ., 2

Η Στοά του Διός Ελευθερίου, αφιερωμένη στο θεό της ελευθερίας, Ελευθέριο Δία χτίστηκε το 430-420 π.Χ. είχε σχήμα Π και καταστράφηκε κατά τη δημιουργία του ηλεκτρικού σιδηροδρόμου το 1891 (βλ. εικ. 4). Η χρήση του ήταν θρησκευτική

⁴³ Με πράσινο χρώμα αντικατοπτρίζονται τα μνημεία των Αρχαϊκών Χρόνων, με μπλε των Κλασικών, με Κίτρινο των Ελληνιστικών και με κόκκινο των Ρωμαϊκών.

παρ' όλα αυτά δε θύμιζε επουδενί ναό. Τα ευρήματα δείχνουν πως διέθετε διπλή κιονοστοιχία, εσωτερικά ιωνικού ρυθμού και εξωτερικά δωρικού. Η στέγη αποτελούνταν από μαρμάρινα ακρωτήρια Νικών ενώ το εσωτερικό των τοίχων στολιζόταν από τοιχογραφίες με τους δώδεκα θεούς, τη μάχη της Μαντινείας κ.ά. Σήμερα στο σημείο φανερώνει την ύπαρξη της Στοάς ένας λιθοσωρός.⁴⁴ Στο κτίριο ήταν αναρτημένες ασπίδες όλων όσων είχαν σκοτωθεί σε μάχες για την ελευθερία της Αθήνας.⁴⁵

Εικόνα 4: Αναπαράσταση της Στοάς του Ελευθερίου Διός. Πηγή: www.google.gr

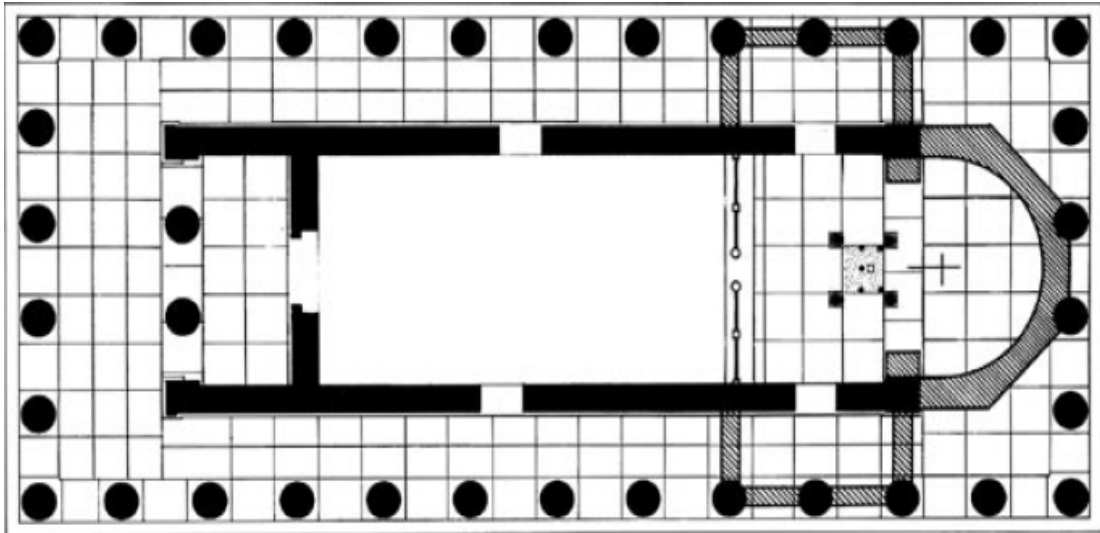
Το Ηφαίστειον ή Θησείο, ήταν ο ναός όπου λατρευόταν ο Ήφαιστος και αποτελεί το καλύτερο δείγμα διατήρησης δωρικού ρυθμού στην Ελλάδα. Ο ναός χτίστηκε ανάμεσα στα έτη 460-420 π.Χ. από άγνωστο αρχιτέκτονα και διέθετε πρόναο, οπισθόδρομο και διπλός εν παραστάσι (βλ. εικ. 5). Εξωτερικά είχε μια κιονοστοιχία δωρικού ρυθμού, έξι κίονες στις στενές πλευρές και 13 στις μακρές. Εσωτερικά κοσμούσαν από γλυπτά, αγάλματα, αετώματα και μετόπες. Σε μια από τις μετόπες μάλιστα παρουσιαζόταν οι άθλοι του Θησέα εξού και το Θησείο. Στο σύνολο του ναού χρησιμοποιήθηκε πεντελικό μάρμαρο ενώ τα γλυπτά ήταν από παριανό. Στη διάρκεια του 7^{ου} αιώνα μ.Χ. ο ναός μετατράπηκε σε εκκλησία του Αγίου Γεωργίου. Σε αυτήν μάλιστα υποδέχθηκαν το 1834 το βασιλιά της Ελλάδος Όθωνα.⁴⁶ Να σημειωθεί ότι η καλή διατήρηση του μνημείου οφείλεται σε δύο λόγους. Ο πρώτος λόγος είναι

⁴⁴ http://www.eie.gr/archaeologia/gr/02_DELTIA/Stoa_of_Zeus_Eleutherios.aspx και http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=19811 ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 12-04-2017.

⁴⁵ John McK. Camp II, *Η Αγορά της Αρχαίας Αθήνας. Σύντομος Οδηγός*, μτφρ., Μαραθάκη Ειρήνη, εκδ. αμερικανική Σχολή Κλασικών σπουδών, Αθήνα χ.χ., σελ., 9.

⁴⁶ http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=6621 και http://www.eie.gr/archaeologia/gr/02_DELTIA/Hephaisteion.aspx ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 13-04-2017.

ότι η Αθήνα δε βρίσκεται σε θέση με έντονη σεισμική δόνηση και ο δεύτερος είναι ότι το κτίριο αργότερα (7^{ος} αιώνας) μετατράπηκε στον χριστιανικό ναό του Αγίου Γεωργίου.⁴⁷

Εικόνα 5: Κάτοψη του Ηφαιστείου. Πηγή: John McK. Camp II, Η Αγορά της Αρχαίας Αθήνας. Σύντομος Οδηγός, μτφρ., Μαραθάκη Ειρήνη, εκδ. αμερικανική Σχολή Κλασικών σπουδών, Αθήνα χ.χ., σελ., 12.

Η Θόλος ή αλλιώς Σκιάς, δηλαδή, ομπρέλα λόγω του σχήματός της, λειτουργούσε ως την έδρα των πρυτάνεων της Βουλής. Ήταν μάλιστα από τα ελάχιστα κτίρια της αρχαιότητας τα οποία ήταν σε κυκλική μορφή. Παρόμοια υπήρχαν στη Σπάρτη και στους αρχαιολογικούς χώρους των Δελφών, της Ολυμπίας και της Επιδαύρου. Οικοδομήθηκε γύρω στα 470-460 π.Χ. Για το διάστημα των 35 ή 36 ημερών που διαρκούσε η θητεία των πρυτάνεων έτρωγαν εντός της Θόλου ενώ ένας αριθμός από αυτούς ήταν υποχρεωμένοι να διανυκτερεύουν στο εσωτερικό της σε περίπτωση ανάγκης. Στη Θόλο φυλάσσονταν σημαντικά αρχεία, κλειδιά και σφραγίδες.⁴⁸

Το Παλιό Βουλευτήριο, αποτελούσε την έδρα της Βουλής και χτίστηκε στα τέλη του 6^{ου} αιώνα π.Χ. Το κτίριο είχε ορθογώνια μορφή και χωρούσε στο εσωτερικό

⁴⁷ John McK. Camp II, *ό.π.*, σελ., 11.

⁴⁸ http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=10301 και http://www.eie.gr/archaeologia/gr/02_DELTIA/Tholos.aspx ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 13-04-2017.

του επτακόσια άτομα. Το κτίριο ήταν χωρισμένο σε δύο τμήματα τον προθάλαμο και τον χώρο όπου κάθονταν οι βουλευτές. Η Βουλή απαρτιζόταν από τους 500 βουλευτές των δέκα φυλών (50 έκαστος). Στα τέλη του 5^{ου} αιώνα π.Χ. οικοδομείται το **Νέο Βουλευτήριο** στο δυτικό τμήμα του Παλαιού λόγω της έλλειψης χώρου σε αυτό και σήμερα σώζονται μόνο ελάχιστα κατάλοιπα.⁴⁹

Το Υστερορωμαϊκό Τείχος, που χτίστηκε τον 3^ο αιώνα μ.Χ. έπειτα από την λεηλασία των Ερούλων. Ανατολικά λοιπόν της οδού των Παναθηναίων κτίστηκε το τείχος έπειτα από την επιδρομή των Ερούλων. Το υλικό του τείχους είναι τα κατεστραμμένα υλικά όλων κτιρίων που λεηλάτησαν στο διάβα τους οι Ερούλοι, έτσι διακρίνονται κίονες ιωνικού και δωρικού ρυθμού, επιγραφές, βάσεις αγαλμάτων κ.α.⁵⁰

Η Βιβλιοθήκη του Πανταίνου, χτισμένη από τον Φλάβιο Πάνταινο (98-102 μ.Χ.) είναι εκείνη η οποία φανερώνει το σημαντικό εκπαιδευτικό και πνευματικό κέντρο που αποτελούσε η Αθήνα εκείνη την εποχή. Η βιβλιοθήκη αποτελούνταν από μία τετράγωνη αίθουσα, με πλακόστρωτη αυλή και τρεις στοές οι οποίες έβλεπαν στον δρόμο. Καταστράφηκε κατά την επιδρομή των Ερούλων. Στις μέρες σώζεται αποσπασματικά καθώς ένα μεγάλο μέρος της καλύπτεται από το υστερορωμαϊκό τείχος.⁵¹

Η Στοά του Αττάλου, η οποία χρησιμοποιήθηκε για αρκετό καιρό ως το κυριότερο εμπορικό κέντρο των Αθηναίων. Ήταν δώρο του βασιλιά της Περγάμου Αττάλου Β΄ στη διάρκεια των ετών 159-138 π.Χ. Είχε μήκος 116 μέτρα, διέθετε και δεύτερο όροφο και 21 καταστήματα σε κάθε όροφο. Καταστράφηκε από τους Ερούλους και ενσωματώθηκε στο Υστερορωμαϊκό τείχος της Αθήνας. Η Στοά αναστηλώθηκε ανάμεσα στα έτη 1953-1956 και σήμερα χρησιμοποιείται ως μουσείο του αρχαιολογικού χώρου.⁵²

Το Ωδείο του Αγρίππα ή Θέατρο του Κεραμεικού ή Αγρίππειο, αποτελούσε ένα κτίριο δωρεά του Μάρκου Βιπάνιου Αγρίππα για μουσικές εκδηλώσεις. Ήταν

⁴⁹ <http://www.ime.gr/projects/bouleuterion/gr/katopsis/athens.html> και http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=10302 ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 18-04-2017.

⁵⁰ John McK. Camp II, *ό.π.*, σελ., 29.

⁵¹ http://project.athens-agera.gr/index.php?view=ktirio&pid=36&lang_id=gr ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 18-04-2017.

⁵² http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=10303 ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 18-04-2017.

διώροφο και διέθετε ορθογώνια σκηνή, ημικυκλική ορχήστρα και ήταν διαμορφωμένο αμφιθεατρικά. Η χωρητικότητά του ήταν περίπου 1000 άτομα. Διέθετε επίσης και υπόγειες αίθουσες με κιονοστοιχίες για να στηρίζονται οι στοές. Το κτίριο καταστράφηκε από τους Ερούλους το 267 μ.Χ. και αργότερα φαίνεται ότι δημιουργήθηκε γυμνάσιο.⁵³

Η Βασιλείος Στοά ήταν η έδρα του άρχοντος βασιλέα που ήταν υπεύθυνος για τα θρησκευτικά ζητήματα αλλά και τους νόμους. Στο συγκεκριμένο κτίριο μάλιστα είχε πραγματοποιηθεί και η απολογία του Σωκράτη κατά τη διάρκεια της δίκης του. Χτίστηκε στα μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ. και καταστράφηκε από τους Ερούλους όπως και το Ωδείο του Αγρίππα. Η μορφή της αρχικά ήταν ορθογώνια με τρεις τοίχους κτισμένους και την πρόσοψη να στηρίζεται σε οκτώ κίονες και άλλη μία εσωτερικά με άλλους τέσσερις έτσι ώστε να στηρίζεται και η στέγη. Το μήκος της ήταν μόλις 18 μέτρα. Στην διάρκεια του 4^{ου} αιώνα π.Χ. προστέθηκαν δύο πτέρυγες και έτσι το σχήμα άρχισε να θυμίζει σχήμα Π. Στην Βασιλείο Στοά πραγματοποιήθηκαν αλλαγές ως και τα μέσα του 4^{ου} αιώνα μ.Χ.⁵⁴

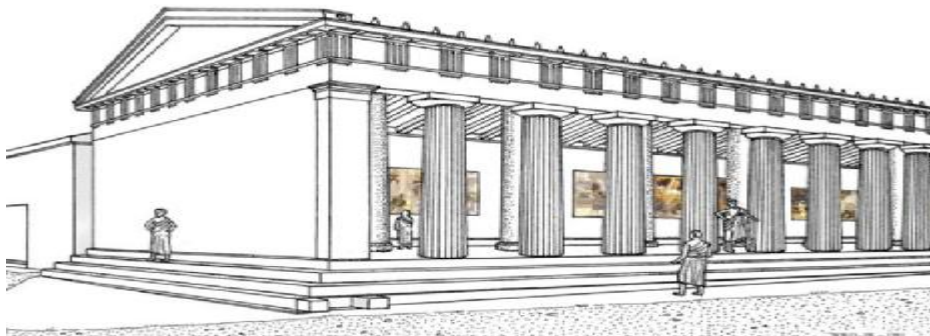
Η Ποικίλη Στοά η οποία έλαβε το όνομά της λόγω της μεγάλης ζωγραφικής που διέθετε στο εσωτερικό της. Κατασκευάστηκε ανάμεσα στα 475-450 π.Χ. επί κυριαρχίας του Κίμωνος (βλ. εικ. 6). Η αρχική της ονομασία ήταν Στοά Πεισιάνακτος από τον αδελφό του Κίμωνος ο οποίος είχε αναλάβει και τη χρηματοδότηση του έργου. Αποτέλεσμα της μεγάλης εισροής κόσμου που δεχόταν η Στοά καθώς ήταν χώρος συζητήσεων των πολιτών ήταν ο εσωτερικός διάκοσμος που την κοσμούσε. Η Ποικίλη Στοά να σημειωθεί ότι αποτέλεσε τον τόπο όπου οι Τριάκοντα Τύραννοι επέβαλλαν την ποινή του θανάτου σε περίπου 1.500 πολίτες ενώ σε αυτήν ο φιλόσοφος Ζήνων δίδασκε.⁵⁵ Οι πίνακες που κοσμούσαν το εσωτερικό της προέρχονταν από γνωστούς ζωγράφους των κλασικών χρόνων.⁵⁶

⁵³ http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=19809 ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 18-04-2017.

⁵⁴ http://www.eie.gr/archaeologia/gr/02_DELTIA/Royal_Stoa.aspx ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 19-04-2017.

⁵⁵ http://www.eie.gr/archaeologia/gr/02_DELTIA/Poikile_Stoa.aspx ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 19-04-2017.

⁵⁶ John McK. Camp II, *ό.π.*, σελ., 42.

Εικόνα 6: Αποψη της Ποικίλης Στοάς από τα δυτικά Πηγή: www.google.gr

Η Εκκλησία των Αγίων Αποστόλων, η οποία και έχει αναστηλωθεί βρίσκεται στη νοτιανατολική πλευρά της Αγοράς. Πρόκειται για έναν βυζαντινό ναό, αθηναϊκού τύπου. Η εκκλησία έχει αποκτήσει και το προσωνύμιο Σολάκη λόγω της εύπορης οικογενείας των Αθηνών η οποία την χρηματοδότησε για την αναστήλωσή της. Ο τύπος βάσει του οποίου κτίστηκε ο ναός περί το 1000 μ.Χ. είναι ο σταυροειδής εγγεγραμμένος με μερικές διαφοροποιήσεις. Υπάρχει, δηλαδή, ένας τετρακίονος σταυροειδής πυρήνας που περιβάλλεται με τρούλο αθηναϊκής μορφής. Να αναφέρουμε σε αυτό το σημείο ότι ο αρχιτέκτονας του ναού παραμένει άγνωστος.⁵⁷

Ο ξεναγός μπορεί να παρουσιάσει όλη αυτήν την αίγλη του παρελθόντος πέρα από την προφορική παράδοση είτε μέσω ψηφιακών αναπαραστάσεων είτε ακόμα μέσω της εικονικής πραγματικότητας η οποία κερδίζει όλο και περισσότερο πρόσφορο έδαφος ζώντας άλλωστε στην εποχή των τεχνολογικών εξελίξεων. Με αυτόν τον τρόπο ο επισκέπτης είναι σε θέση να «αλληλεπιδράσει» με τα μνημεία καθώς τρόπον τινά ενσωματώνεται στην εποχή έστω και για λίγα λεπτά. Τα μέσα ξενάγησης ποικίλλουν, έτσι το ποιό θα αξιοποιήσει ο εκάστοτε ξεναγός έγκειται στην δική του ευχέρεια. Σε ένα κλειστού τύπου μουσείο είναι πολύ πιο εύκολο να χρησιμοποιηθούν τηλεματικά τραπέζια και εικονική απεικόνιση σε σχέση με έναν εξωτερικό χώρο που πολλές φορές προτιμούνται τα έξυπνα κινητά και γενικώς ηλεκτρονικές μεταφερόμενες συσκευές που διαθέτει ο επισκέπτης καθ' όλη τη διάρκεια της ξενάγησης.

⁵⁷ <http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&xsl=detail&obpk=351&lg=el> ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 20-04-2017.

Ο επαγγελματίας ξεναγός μπορεί να ενισχύσει τις ικανότητές του και να παρουσιάσει καλύτερα την Αρχαία Αγορά και τα ποικίλα μνημεία της με το να αξιοποιήσει σε ένα πρώτο επίπεδο τη διαδραστική περιήγηση ως εισαγωγή στο τι έπεται να παρακολουθήσουν οι επισκέπτες. Η «περιήγηση στην Αρχαία Αγορά» που προβάλλεται στη «Θόλο»⁵⁸ αποτελεί ένα επιτυχημένο πρόγραμμα του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού που ενίσχυσε το έργο των μουσειοπαιδαγωγών και των ξεναγών, βοηθώντας τους επισκέπτες όλων των ηλικιών και ανεξαρτήτου μόρφωσης μας να κατανοήσουν τη βαθιά ιστορία της Αρχαίας Αγοράς.

Επικουρικά, με τα παραπάνω θα μπορούσε να λειτουργήσει και η αφήγηση συγκεκριμένων ιστοριών που αφορούν στην Αρχαία Αγορά ώστε να κεντρίσει ακόμη περισσότερο το ενδιαφέρον. Για παράδειγμα, θα μπορούσε κανείς να αξιοποιήσει την ιστορία σχετικά με τους πολιτικούς φόνους που λάμβαναν χώρα στην Αρχαία Αγορά κατά την εποχή του τυράννου Ιππία και πως η πρακτική αυτή αξιοποιήθηκε από τον Αρμόδιο και τον Αριστογείτονα⁵⁹, ανοίγοντας το δρόμο για την κατάλυση της τυραννίας προς χάριν του έρωτα και της αγάπης που οι δύο αυτοί ήρωες της ιστορίας των Αθηνών έτρεφαν.⁶⁰

Μια ακόμη πρόταση για την ενίσχυση της ξενάγησης σήμερα αποτελεί η αξιοποίηση των θεατρικών παιχνιδιών, ειδικά όταν οι επισκέπτες είναι παιδιά νεαρής ηλικίας, π.χ. επιπέδου δημοτικού, και πρόκειται για κάποια σχολική εκδρομή είτε απλά συνοδεύονται με τους γονείς σε κάποια ομάδα. Η βιωματική αφήγηση σε συνδυασμό με την ανακαλυπτική μέθοδο που αξιοποιείται συχνά μέσα στα θεατρικά παιχνίδια δημιουργούν μια συνθήκη ενεργούς μαθησιακής διαδικασίας κατά την οποία οι μικροί επισκέπτες κατανοούν και συγκρατούν καλύτερα τις πληροφορίες που τους δίνονται. Άλλωστε, ποιος δε θα θελε να μεταμφιεστεί σε μια σημαντική προσωπικότητα της Αρχαίας Αθήνας, όπως ήταν ο Περικλής ή ο Πλάτωνας, και να βιώσει σε πραγματικό χρόνο τις συνθήκες που τους διηγείται ο εμπυχωτής-ξεναγός;⁶¹

⁵⁸ <http://www.tholos254.gr/projects/agora/gr/index.html> ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 02-05-2017.

⁵⁹ Κοκκόρου- Αλευρά Γ., *Η Τέχνη της Αρχαίας Ελλάδας. Σύντομη Ιστορία (1050-50 π.Χ.)*, εκδ. Καρδαμίτσα, Γ' εκδ., Αθήνα 1995, σελ., 170-172.

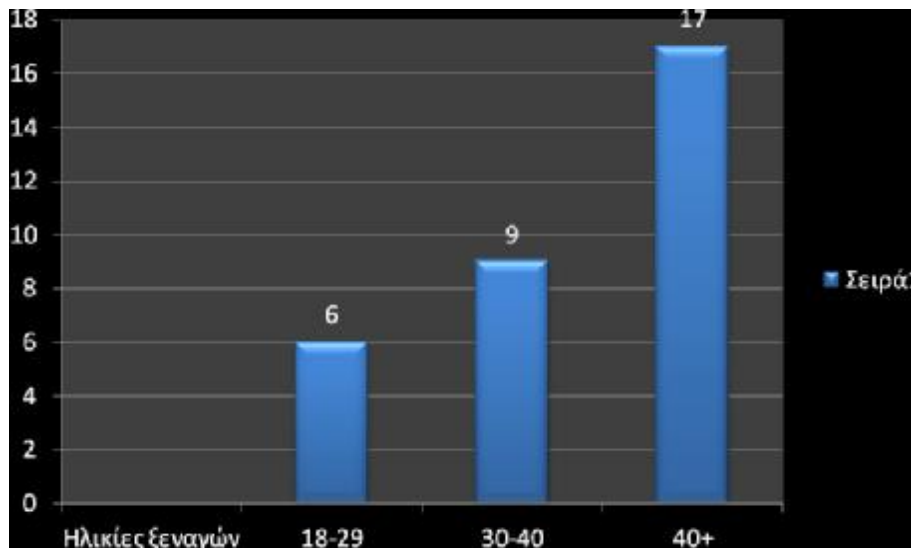
⁶⁰ <http://www.athensinfo.com/gr/wtsagora.htm>

⁶¹ Ενδεικτικά θα παραπέμψουμε στην ιστοσελίδα

<https://www.kidslovegreece.com/el/activity/ksenagisi-stin-archaia-agora/> όπου μαθαίνουμε πως οι

3.1. Ερωτηματολόγιο

Στο παρόν υποκεφάλαιο πραγματοποιήσαμε μια έρευνα η οποία αφορά κυρίως τον τρόπο λειτουργίας των ξεναγών. Το δείγμα μας ήταν 32 άτομα, ανάμεσά τους 17 γυναίκες και 15 άνδρες διαφόρων ηλικιακών ομάδων (βλ. διάγραμμα 1). Τα ερωτηματολόγια δόθηκαν σε τουριστικά γραφεία της Αθήνας και λόγω φόρτου εργασίας μόνο μια μικρή μερίδα ανθρώπων συνέβαλε με τη συμπλήρωσή τους έγκαιρα. Βάσει αυτού λοιπόν, του μικρού δείγματος είμαστε σε θέση να διαπιστώσουμε ότι τα περισσότερα άτομα που ασχολούνται με την ξενάγηση είναι άνω της ηλικίας των σαράντα ετών γεγονός που ίσως οφείλεται στο «κλειστό επάγγελμα» που ήταν μέχρι πρόσφατα.

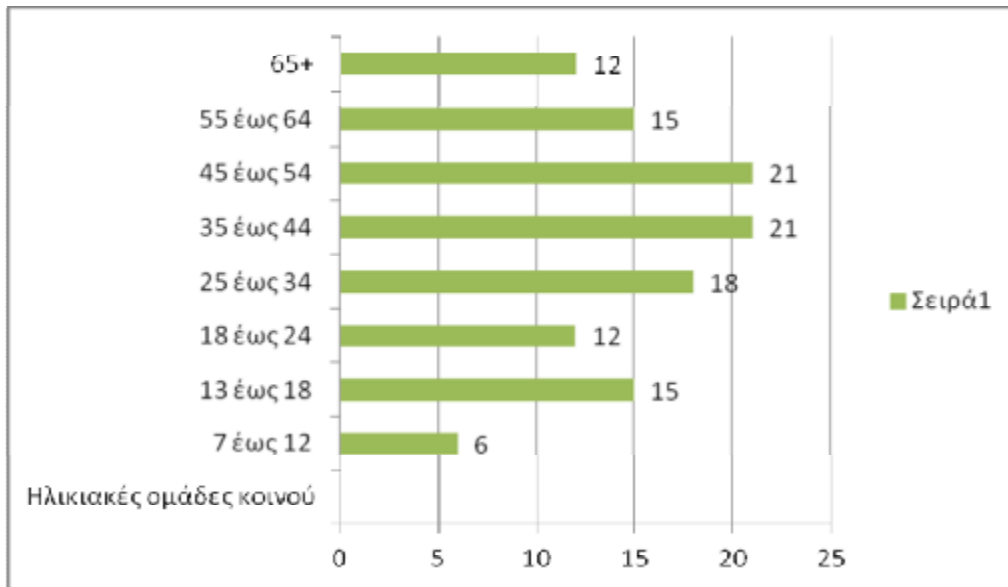
Διάγραμμα 1: Ηλικιακές ομάδες ξεναγών.

Όλοι όσοι ασκούν το επάγγελμα του ξεναγού δήλωσαν ότι πριν από κάθε ξενάγηση προετοιμάζονται ακόμα και όταν έχει προηγηθεί η ίδια ξενάγηση διότι το κοινό κάθε φορά είναι διαφορετικό και ενίοτε διαφορετικής ηλικίας και επομένως οφείλουν να προσαρμόζονται στα νέα δεδομένα.

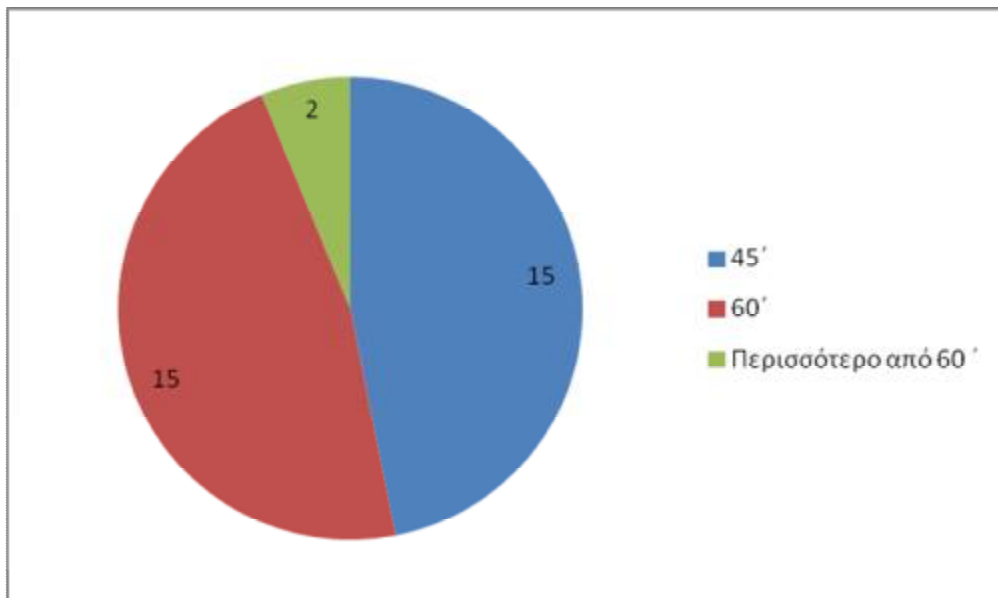
Το κοινό στο οποίο απευθύνονται περιλαμβάνει άτομα από επτά ετών και πάνω ενώ οι περισσότεροι στρέφονται στις ηλικίες από 25 έως 54 λόγω της καλύτερης κατανόησης του κοινού (βλ. διάγραμμα 2). Η ξενάγηση διαρκεί από 45 λεπτά και

μεταμφιέσεις και τα παιχνίδια ενισχύονται από κιάλια, νομίσματα, πωξίδες και λοιπά εργαλεία που δίνονται στους μικρούς εξερευνητές της Αρχαίας Αγοράς

μερικές φορές ξεπερνάει τη μια ώρα. Η πλειονότητα όμως θεωρεί πως περίπου 1 ώρα είναι αρκετή για να μεταλαμπαδεύσουν στους επισκέπτες τις γνώσεις τους σχετικά με τα μνημεία. Ακόμα όλοι υποστήριξαν πως υπάρχει οικειότητα με το κοινό προκειμένου να αισθάνονται και οι δύο πλευρές άνετα (βλ. διάγραμμα 3).

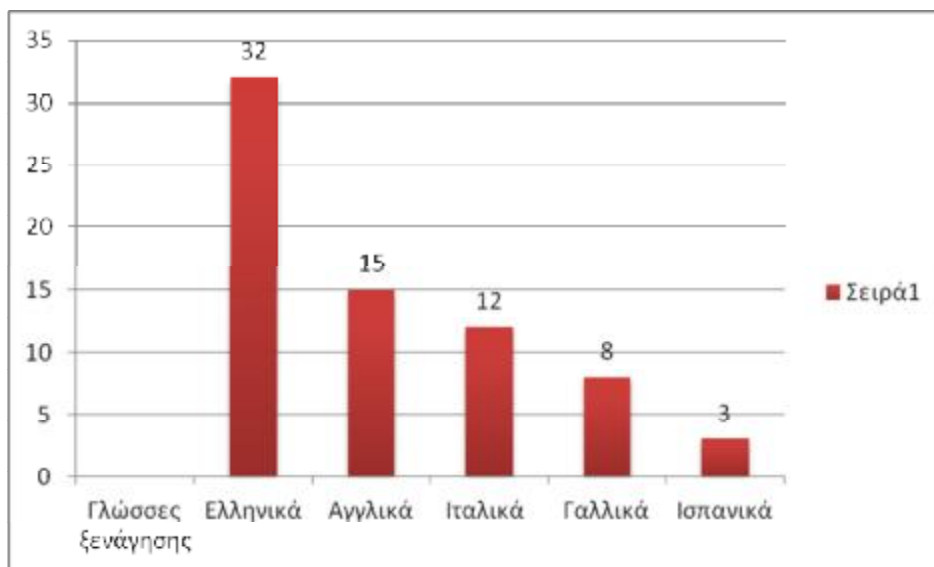

Διάγραμμα 2: Ηλικιακές ομάδες κοινού.

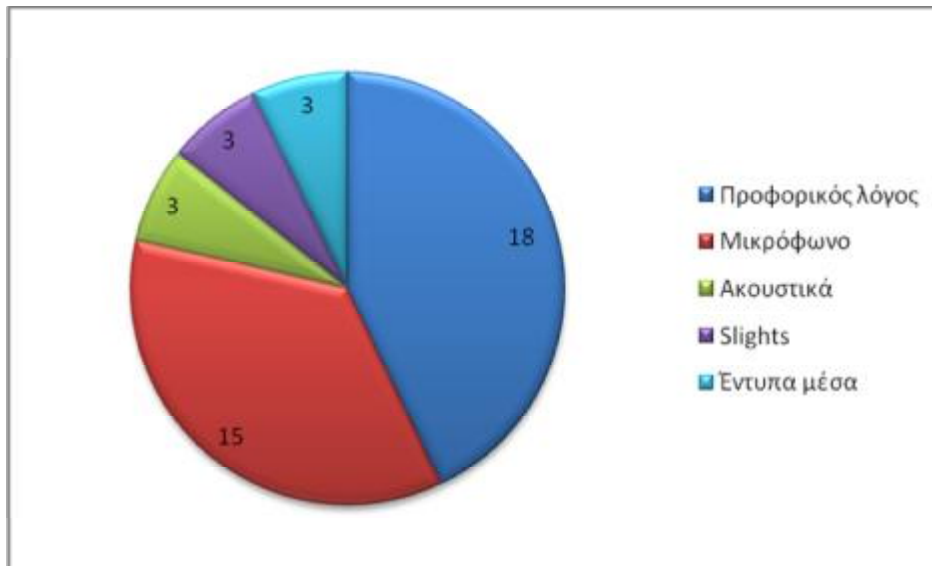
Διάγραμμα 3: Χρονική διάρκεια ξεναγήσεων.

Οι ξεναγοί ερωτήθηκαν επίσης σχετικά με το αν αναλαμβάνουν ατομικές ή ομαδικές ξεναγήσεις και όλοι απάντησαν ότι πραγματοποιούν ομαδικές και 15 εξ αυτών ότι πραγματοποιούν και ομαδικές αλλά και ατομικές. Αντίστοιχα ήταν και τα ποσοστά απαντήσεων όσον αφορά στο αν αναλαμβάνουν ξεναγήσεις μέσω τουριστικών πρακτορείων ή αυτόνομα. Οι γλώσσες διεξαγωγής των ξεναγήσεων πέρα των Ελληνικών που αξιοποιούσε το σύνολο του δείγματος ήταν: 15 άτομα χρησιμοποιούν τα Αγγλικά, 12 τα Ιταλικά, 8 τα Γαλλικά και 3 τα Ισπανικά, όπως μπορεί κανείς να διαπιστώσει και στο ακόλουθο διάγραμμα (4).

Διάγραμμα 4: Γλώσσες ξεναγήσης.

Τελευταία ερωτήθηκαν για τα μέσα που αξιοποιούν όταν πραγματοποιούν τις ξεναγήσεις τους. Ως επί το πλείστον απάντησαν τον προφορικό λόγο και αμέσως μετά ακολουθούσε το μικρόφωνο, καθ' ότι οι ξεναγήσεις τους σχετίζονται με εξωτερικούς χώρους, οπότε θα ήταν δύσκολο να αξιοποιηθούν άλλου είδους μέσα. Παρ' όλα αυτά δεν έλειψαν και οι αναφορές σε ακουστικά, slights και έντυπα μέσα.

Διάγραμμα 5: Μέσα ξενάγησης.

3.2. Σημερινές προτάσεις/ προοπτικές για καίριες μεθοδολογικά ξεναγήσεις

Με βάση την προαναφερθείσα έρευνα καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η κατάλληλη προετοιμασία αποτελεί κλειδί για την επιτυχή έκβαση μιας ξεναγήσης. Η επεξεργασία των πληροφοριών που σκοπεύουμε να δώσουμε πρέπει να γίνεται με φίλτρο τόσο την ηλικιακή ομάδα των επισκεπτών μας, καθώς παρουσιάζονται σε κάθε μια διαφορετικές ανάγκες και δυνατότητες, όσο και των μέσων και των πρακτικών που επιθυμούμε να αξιοποιήσουμε. Για παράδειγμα, μπορεί τα φυλλάδια και τα ακουστικά να είναι λειτουργικά σε μια ξεναγήση ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας, ωστόσο, κρίνονται μάλλον άχρηστα σε άτομα νεαρής ή και παιδικής ηλικίας που είναι απόλυτα εξοικειωμένοι με τις νέες τεχνολογίες και τα ενδιαφέροντα τους είναι διαφορετικά.

Για το λόγο αυτό, θα επαναλάβουμε τη σημαίνουσα ανάγκη ο επαγγελματίας ξεναγός να επιμορφωθεί και να αξιοποιήσει όλες τις πρακτικές και τις μεθόδους που του προσφέρονται. Από την διαδραστική περιήγηση και το θεατρικό παιχνίδι μέχρι την ξεναγήση με drones και την αφήγηση/διήγηση θεματικών ιστοριών. Όλες τις προσφερόμενες και αξιόλογες μεθόδους ξεναγήσης ο επαγγελματίας ξεναγός καλείται να είναι σε θέση να τις πραγματώσει προκειμένου να ανταπεξέλθει στις ανάγκες των επισκεπτών του.

Οι ξεναγήσεις, όπως αναφέρθηκε, μπορεί να είναι ατομικές ή και ομαδικές. Οι ομαδικές συνήθως αποτελούνται από 40 περίπου άτομα και αυτό γιατί θα πρέπει όλοι οι επισκέπτες να έχουν μια άμεση οπτική επαφή με τα εκθέματα-μνημεία προκειμένου να παρακολουθούν καλύτερα τα λεγόμενα του εμπνευστή-ξεναγού, ιδίως στις περιπτώσεις όπου ο ξεναγός δε διαθέτει μικρόφωνο.

Για να σχεδιαστεί μια ξεναγήση βασική αρχή είναι η δημιουργία ενός πλάνου. Πιο συγκεκριμένα, ο ξεναγός θα πρέπει να συγκεντρώσει όλες τις πληροφορίες που απαιτούνται αλλά και να διαχωρίσει σε ποια σημεία θα σταθεί περισσότερο. Ύψιστης σημασίας για τον προγραμματισμό της ξεναγήσης αποτελούν οι ηλικιακές ομάδες που θα απευθύνεται. Όταν πραγματοποιείται ξεναγήση σε σχολικές μονάδες, οι πληροφορίες που θα αποδοθούν θα πρέπει να συνάδουν με αυτές των αναλυτικών

προγραμμάτων. Αντίθετα, όταν το κοινό είναι μεγαλύτερης ηλικίας τα χαρακτηριστικά των εκθεμάτων θα πρέπει να παρουσιάζονται με πιο περιγραφικό τρόπο λόγω της καλύτερης κατανόησης αλλά και της μεγαλύτερης ανάγκης για περαιτέρω γνώσεις.⁶² Επιπλέον, ένα στοιχείο που πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπ' όψιν είναι ο διαθέσιμος χρόνος για την ξενάγηση σε συνδυασμό, πάλι με την ηλικιακή σύνθεση του ακροατηρίου.

Ο ξεναγός θα πρέπει να διαθέτει ευχέρεια λόγου πέραν από γνώσεις που θεωρούνται δεδομένες. Η ικανότητα να είναι φιλικός και ευγενικός με τους επισκέπτες έχει επιπλέον θετικό αντίκτυπο. Επιπροσθέτως, απαιτείται η εναλλαγή της έντασης της φωνής καθώς και οι κινήσεις των χεριών διότι με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η αμεσότητα και διεγείρεται το ενδιαφέρον. Θα πρέπει να προσεχθεί βέβαια και η θέση την οποία λαμβάνει. Από τη θέση που θα βρίσκεται θα πρέπει όλοι οι παριστάμενοι να έχουν οπτική επαφή μαζί του αλλά και με τα εκθέματα. Για να είναι λοιπόν, επιτυχής μια ξενάγηση, καλείται αναγκαία η προεργασία και ο προσχεδιασμός της, ανάλογα με τις χωροχρονικές ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες των επισκεπτών.

⁶² Νικονάνου Νίκη (επιμ.), *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21^ο αιώνα*, σελ., 54.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Πραγματοποιώντας μια ανασκόπηση στις προηγούμενες σελίδες αυτό το οποίο θα πρέπει αν σημειωθεί εξ αρχής είναι ότι το επάγγελμα του ξεναγού είναι εκείνο το οποίο προβάλλει τα ιστορικά μνημεία, τα εκθέματα, τα ήθη, τα έθιμα, τις παραδόσεις και εν γένει την κουλτούρα κάθε τόπου, τις συνήθειες και τον τρόπο ζωής του πολιτισμού που άκμασε. Πρόκειται για ένα επάγγελμα το οποίο αποκτά όλο και περισσότερο πρόσφορο έδαφος και η ανάγκη για την καλύτερη δυνατή ξενάγηση γίνεται επιτακτική καθώς ο αυξανόμενος αριθμός τουριστών είναι γεγονός. Ο ξεναγός-εμπυχωτής όντας εκείνος που προβάλλει σε αυτόχθονες και μη την ιστορία του τόπου είναι το κέντρο βάρους της τουριστικής βιομηχανίας κάθε περιοχής.

Τα δικαιώματα των ξεναγών έχουν κατοχυρωθεί από την Χάρτα του Τουρισμού, η οποία σε κάθε σημείο αναφέρει τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να λειτουργεί και να αντιμετωπίζει τις καταστάσεις, όχι μόνο ο ξεναγός αλλά και η τοπική κοινωνία, η τοπική αυτοδιοίκηση και οι πολιτικές αρχές. Το να αποκτήσει δε κάποιος στις μέρες μας τον τίτλο του ξεναγού είναι πλέον σχετικά εύκολο, καθώς πολλά σεμινάρια πραγματοποιούνται με σκοπό την απόκτηση του εν λόγω διπλώματος. Αυτό που χρειάζεται είναι οι γνώσεις της ιστορίας και των ξένων γλωσσών αλλά και η όρεξη, το μεράκι και η αγάπη όχι για μια απλή παρουσίαση των μνημείων μιας περασμένης εποχής αλλά για το πλάσιμο μιας αφήγησης, ενός story-telling που θα είναι μια δημιουργική πολιτιστική αναπαράσταση που θα δίνει κίνητρα πολιτισμικής συνειδητοποίησης στις ανθρώπινες συνειδήσεις ανεξαρτήτου ηλικίας και μόρφωσης. Άλλωστε πολλοί είναι εκείνοι οι οποίοι θεωρούν το επάγγελμα του ξεναγού ως λειτούργημα.

Τα ταξίδια με σκοπό τη διασκέδαση και την αναψυχή πρωτοεμφανίζονται στην Ευρώπη του 18^{ου} αιώνα, ενώ τον 19^ο αιώνα φαίνεται αυτή η κίνηση να προσελκύει όλο και περισσότερο κόσμο. Στις μέρες μας το φυσικό κάλλος αλλά και η πλούσια πολιτιστική κληρονομιά φέρνει τους ξεναγούς στο επίκεντρο. Άλλωστε οι πυλώνες της τουριστικής βιομηχανίας και κατ' επέκταση της οικονομίας στηρίζονται ακριβώς στην προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η μεγάλη εισροή ξένων επισκεπτών

έχει δημιουργήσει μάλιστα και μια σωρεία άλλων μορφών τουρισμού όπως είναι ο θρησκευτικός και ο αγροτουρισμός.

Η ξενάγηση οφείλει να έχει ως στόχο τη βιωματική προσέγγιση των εκθεμάτων και των μνημείων όπου ο επισκέπτης θα έχει την ευκαιρία και τη δυνατότητα να γνωρίσει την ιστορία τους και τις συνθήκες υπό τις οποίες δημιουργήθηκαν. Ο παιδαγωγικός χαρακτήρας της ξενάγησης θα επικουρείται περισσότερο στις μέρες μας μέσα από τις νέες τεχνολογίες οι οποίες προσπαθούν να αναπαραστήσουν όσο καλύτερα γίνεται τις ιστορικές χρονικές περιόδους ακολουθώντας και τις τεχνολογικές εξελίξεις παράλληλα.

Εν κατακλείδι, το επάγγελμα του ξεναγού είναι ιδιαίτερα σημαντικό γιατί αποτελεί τον κύριο διαμεσολαβητή απεικόνισης των μνημείων ξεφεύγοντας από τα στεγανά της στερεοτυπικής μάθησης και εισάγοντας τους επισκέπτες στους αρχαίους πολιτισμούς μέσα από την προφορική ομιλία και όχι μόνο. Η προβολή ενός τόπου στηρίζεται κατά βάση στη πολιτιστική κληρονομιά που έχει να προσφέρει. Ο ξεναγός από πλευράς του προσπαθεί κάθε φορά για το καλύτερο αποτέλεσμα ενώ δε θα πρέπει να σταματά ποτέ τα επιμορφωτικά σεμινάρια προκειμένου να βελτιώνεται. Συνιστά το ζωντανό μέσο της ιστορίας στις σύγχρονες γενιές καλλιεργώντας τους παράλληλα το σεβασμό για την διατήρηση, ανάδειξη και προστασία του παρελθόντος. Άλλωστε η ιστορία έχει αποδείξει ότι το παρελθόν του κάθε λαού πέρα από το να είναι ο κλήρος του (authorized cultural heritage) συνιστά εργαλείο για την οριοθέτηση του μέλλοντός τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. John McK. Camp II, *Η Αγορά της Αρχαίας Αθήνας. Σύντομος Οδηγός*, μτφρ., Μαραθάκη Ειρήνη, εκδ. αμερικανική Σχολή Κλασικών σπουδών, Αθήνα χ.χ.
2. Hölischer Tonio, *Κλασική Αρχαιολογία, Βασικές Γνώσεις*, μτφρ. Παπαγεωργίου Πάρις, επιμ. Καραναστάση Παυλίνα, εκδ. University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2005.
3. Pierre Vidal - Naquet: *Κλεισθένης ο Αθηναίος. Δοκίμιο για την παράσταση του χώρου και του χρόνου στην Ελλάδα από τα τέλη του 6^{ου} αιώνα έως το θάνατο του Πλάτωνα*, μτφρ. Γεωργοπούλου, επιμ. Γραμματικός Χρήστος, Στ., εκδ. Ευρύαλος, Αθήνα 1989.
4. Κοκκόρου- Αλευρά Γ., *Η Τέχνη της Αρχαίας Ελλάδας. Σύντομη Ιστορία (1050-50 π.Χ.)*, εκδ. Καρδαμίτσα, Γ' εκδ., Αθήνα 1995.
5. Νικονάνου Νίκη (επιμ.), *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21^ο αιώνα*, εκδ. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα 2015.
6. Νικονάνου Νίκη, «Ο ρόλος της μουσειοπαιδαγωγικής στα σύγχρονα μουσεία», *Τετράδια Μουσειολογίας* 2, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2005.
7. Τζιαφέρη Σεβαστή, *Το σύγχρονο μουσείο στην ελληνική εκπαίδευση μέσα από το παράδειγμα των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων*, Εκδοτικός Οίκος, Αδελφών Κυριακίδης α.ε., Θεσσαλονίκη 2005.

Αρθρογραφία – Διαδίκτυο

1. Cohen Eric, *The tourist guide – The origins, structure and dynamics of a role*, Annals of Tourism Research, pp. 6-10, διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/223612611_The_tourist_guide_The_origins_structure_and_dynamics_of_a_role
2. McDonell Ian, *The role of the tour guide in transferring cultural understanding*, School of Leisure, Sport and Tourism, p., 6
3. Rabotić Branislav, *Tourism guides in contemporary tourism*, International conference on tourism and environment Serajevo, March 4-5 2010, διαθέσιμο στο: <http://www.belgradetours.com/THE%20ROLE%20OF%20THE%20TOURIST%20GUIDE%20IN.pdf>
4. WWF, «Τουρισμός, οικονομία και περιβάλλον- Τουρισμός: η χήνα που γεννά τα χρυσά αυγά, ως πότε όμως;», διαθέσιμο στο: http://www.wwf.gr/images/pdfs/InductionPack_Factsheet_TourismEnvironmentWWF.pdf
5. Αρβανίτης Κωνσταντίνος, «Ψηφιακό, Εικονικό Κυβερνομουσείο ή Δικτυακό Μουσείο; Αναζητώντας όρο και ορισμό», βρίσκεται στο: *Πρακτικά Μουσείο, Επικοινωνία και Νέες Τεχνολογίες. Πρώτο Διεθνές Συνέδριο Μουσειολογίας, Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας & Επικοινωνίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη 31 Μαΐου– 2 Ιουνίου 2002*, επιμ. Σοφία Δασκαλοπούλου,

- Αλεξάνδρα Μπούνια, Νίκη Νικονάνου και Σοφία Μπακογιάννη (Μυτιλήνη: Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2004),
6. Καβαλιεράτου Ελίνα- Ρούσσου Μαρία, «Σχεδιασμός ψηφιακού εκπαιδευτικού προγράμματος στην Εθνική Πινακοθήκη – Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου με τη συνεργασία μαθητών», βρίσκεται στο: *Πρακτικά Εργασιών 7^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή «Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση»*, τόμος ΙΙ, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Κόρινθος 23-26 Σεπτεμβρίου 2010.
 7. Καγιάφας Ε., «Μουσεία και Τεχνολογία Πολυμέσων: Σύγχρονες Τάσεις», Πρακτικά Ημερίδας: *Οι Νέες Τεχνολογίες στα Μουσεία*, Αθήνα 16 Ιουνίου 2007.
 8. Λουκής Ν. Ευρυπίδης – Παζάλος Αλ. Κωνσταντίνος, «Νέες Τεχνολογίες και Πολιτιστική Κληρονομιά», Πρακτικά Ημερίδας: *Οι Νέες Τεχνολογίες στα Μουσεία*, Αθήνα 16 Ιουνίου 2007.
 9. Μυλωνόπουλος Δημήτριος, «Η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών στον τομέα της ξενάγησης», διαθέσιμο στο: <http://www.academia.edu>
 10. Οικονόμου Μαρία, «Νέες Τεχνολογίες στα Μουσεία: διάδραση και νέα μοντέλα επικοινωνίας με τον επισκέπτη», Πρακτικά Ημερίδας: *Οι Νέες Τεχνολογίες στα Μουσεία*, Αθήνα 16 Ιουνίου 2007.
 11. Παπουτσάκη Κλειώ, *Αειφορία και εναλλακτικές μορφές τουρισμού – Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού στον Νομό Χανίων*, Ηράκλειο, 2010, σελ. 18, διαθέσιμο στο: <http://nefeli.lib.teicrete.gr/browse/sdo/tour/2010/PapoutsakiKleio/attached-document-1268897887-978035-12135/Papoutsaki2010.pdf>
 12. Προυκάκης Χρήστος, «Ακουστικά σε ρόλο πολύγλωσσου μεταφραστή», διαθέσιμο στο: http://sioualtec.blogspot.gr/2016/05/blog-post_680.html
 13. Ρούσσου Μαρία, «Ο ρόλος της διαδραστικότητας στη διαμόρφωση της άτυπης εκπαιδευτικής εμπειρίας», 2004, διαθέσιμο στο: http://www.makebelieve.gr/mr/research/papers/Museology/mroussou_museology04_final.pdf
 14. Σβορώνου Ελένη, «Μαζικός τουρισμός και εναλλακτικές μορφές- Πόσο «τουρισμό» αντέχει η φύση;», διαθέσιμο στο: http://www.hellenistyka.umk.pl/data/_uploaded/file/Materialy/nowogrecki/Turystyka%20masowa.pdf
 15. Σελλά Όλγα, «Τα μουσεία του μέλλοντός μας», εφ. *Η Καθημερινή*, 02-10-2011, διαθέσιμο στο: <http://www.kathimerini.gr/438995/article/politismos/arxeio-politismoy/tamoyseia-toy-mellontos-mas>
 16. «Law on tourism» διαθέσιμο στο: https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/vnm_e/WTACCVNM43_LEG12.pdf
 17. «N.710/1977 : Περί Ξεναγών» διαθέσιμο στο: <https://www.enomothesia.gr/kat-tourismos/n-710-1977.html>
 18. «Σωματείο Διπλωματούχων Ξεναγών» διαθέσιμο στο: <http://www.tourist-guides.gr/el.aspx>

19. «Πολιτιστικός Τουρισμός» διαθέσιμο στο:
<http://www.real.gr/DefaultArthro.aspx?page=arthro&id=243615&catID=3>
20. «Γενικές Αρχές της Χάρτας», διαθέσιμο στο:
http://www.icomos.org/charters/tourism_greek.pdf
21. «The History of Guiding», <http://www.cruisejobfinder.com/members/tour-guide/history/>
22. <http://www.akx.gr/%CE%B7%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CE%B2%CE%B9%CE%BF%CE%BC%CE%B7%CF%87%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%CF%84/>
23. <https://www.airbnb.gr/>
24. <http://www.ekt.gr/content/img/product/79181/21.pdf>
25. http://www.greeklanguage.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?t=178&m=1
26. http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=19808
27. http://www.eie.gr/archaeologia/gr/02_DELTIA/Altar_of_the_Twelve_Gods.aspx
28. http://www.eie.gr/archaeologia/gr/02_DELTIA/Stoa_of_Zeus_Eleutherios.aspx
29. http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=19811
30. http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=6621
31. http://www.eie.gr/archaeologia/gr/02_DELTIA/Hephaisteion.aspx
32. http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=10301
33. http://www.eie.gr/archaeologia/gr/02_DELTIA/Tholos.aspx
34. <http://www.ime.gr/projects/bouleuterion/gr/katopsis/athens.html>
35. http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=10302
36. http://project.athens-agera.gr/index.php?view=ktirio&pid=36&lang_id=gr
37. http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=10303
38. http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=19809
39. http://www.eie.gr/archaeologia/gr/02_DELTIA/Royal_Stoa.aspx
40. http://www.eie.gr/archaeologia/gr/02_DELTIA/Poikile_Stoa.aspx
41. <http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&xsl=detail&obpk=351&lg=el>
42. <http://www.tholos254.gr/projects/agora/gr/index.html>
43. <http://www.athensinfo.com/gr/wtsagora.htm>

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

Βεβαιώνω/ουμε ότι είμαι/είμαστε ο/οι συγγραφείς/εις αυτής της εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα/είχαμε για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία.

Επίσης, έχω/έχουμε αναφέρει τις οποίες πηγές από τις οποίες έκανα /κόναμε χρήση δεδομένων ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες.

Ακόμη δηλώνω/ουμε ότι αυτή η γραπτή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα/εμάς προσωπικά και αποκλειστικά και ειδικά για την συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία ότι θα αναλάβω/ουμε πλήρως τις συνέπειες εάν η εργασία αυτή αποδειχτεί ότι δεν μου/μας ανήκει.

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ 1

ΑΡΙΘ.ΜΗΤΡΩΟΥ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

Χείμαριση Χριστίνα

488

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ 2

ΑΡΙΘ.ΜΗΤΡΩΟΥ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ 3

ΑΡΙΘ.ΜΗΤΡΩΟΥ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ